

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra bezpečnostních studií

Riziková mládež

Bakalářská práce

Problematic Youth

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE
PhDr. Mgr. Lukáš Urban, Ph.D.

AUTOR PRÁCE
Erika Kosíková

PRAHA

2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji,

že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou použitou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala v práci řádně cituji a uvádím v příloženém seznamu použité literatury.

V Praze dne

Podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. Mgr. Lukáši Urbanovi, Ph.D., za pomoc a odborné vedení při vypracování bakalářské práce. Zároveň bych chtěla poděkovat PhDr. Lence Skácelové za ochotu a poskytnutí cenných informací pro účely této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou rizikového chování mládeže, konkrétně příčinami vzniku takového chování ze strany rodiny a vrstevníků, dále vybranými formami rizikového chování (delikvence, agresivita, užívání návykových látek, netolismus, rizikové sexuální chování a sebepoškozování), srovnáním s předešlými generacemi, prevencí a prací s rizikovou mládeží (návrhy efektivního řešení problémového chování). Pro žádoucí syntézu teorie s praxí byl realizován expertní rozhovor s vedoucí Poradenského centra PPP Brno.

Klíčová slova:

Rizikové chování, mládež, závislost, návykové látky, internet, sebepoškozování, agresivita, prevence, škola, rodina

Annotation

The bachelor's thesis focuses on the issue of risky behaviour of youth, specifically the causes of such behaviour on the part of family and peers, selected forms of risky behaviour (delinquency, aggression, substance abuse, netolism, risky sexual behaviour and self-harm), comparison with previous generations, prevention and work with risky youth (suggestions for effective solutions to problem behaviour). In order to synthesize theory with practice, an expert interview with the head of the PPP Brno Counselling Centre was conducted.

Keywords:

Risk behaviour, youth, addiction, addictive substances, internet, self-harm, aggression, prevention, influence of school and family

Obsah

Obsah.....	5
Úvod	8
1 Co je to rizikové chování	10
1.1 Syndromy rizikového chování	10
2 Kdo všechno spadá pod rizikovou mládež	13
3 Příčiny rizikového chování mládeže.....	14
3.1 Rodina	15
3.1.1 <i>Výchova</i>	15
3.2 Vrstevníci.....	18
3.3 Škola	20
3.4 Pandemie Covid-19	20
4 Delikvence mládeže	22
4.1 Zákonná úprava.....	22
4.2 Charakteristika trestné činnosti mládeže.....	23
5 Agresivita.....	24
5.1 Agrese.....	25
5.2 Dělení agresivity.....	25
5.3 Příčiny agresivity	25
5.4 Řešení agresivity.....	26
5.5 Šikana	27
6 Návykové látky	29
6.1 Zákonná úprava.....	29
6.2 ESPAD	30
6.3 Elektronické cigarety	31
6.4 Nikotinové sáčky	32
6.4.1 <i>Zákonná úprava nikotinových sáčků</i>	33
6.5 Prevence.....	33
7 Závislost na internetu – netolismus.....	34
7.1 Sociální sítě.....	35
7.2 Závislostní chování	35
7.3 Rizika netolismu	36
7.4 Léčba a prevence.....	37

7.5	Nomofobie	37
7.6	Politika nadužívání digitálních technologií.....	37
8	Rizikové sexuální chování.....	38
8.1	Sexting.....	38
8.2	Prevence.....	39
9	Sebepoškozování	41
9.1	Sebepoškozující jedinec	42
9.2	Rodina	42
9.3	Odborná pomoc	43
10	Srovnání s předešlými generacemi.....	44
10.1	Mládež po revoluci.....	45
10.2	Mládež 60. let.....	46
11	Prevence rizikového chování.....	48
11.1	Primární prevence.....	49
11.1.1	<i>Primární prevence ve školách.....</i>	<i>50</i>
12	Poradenské centrum PPP Brno.....	52
13	Práce s problémovými jedinci	54
13.1	Odborná pomoc	54
13.2	Škola	55
13.3	Program prevence pro rodiče Unplugged.....	56
Závěr.....		58
Seznam použité literatury a dalších pramenů informací.....		62
	Tištěná literatura.....	62
	Elektronické zdroje.....	63

Předmluva

Náročným obdobím dospívání si prochází každý živý organismus, člověka nevyjímaje. Proto je důležité mladým lidem v tomto procesu, kdy se z nich stávají dospělí, pomoci. Právě v tomto věku se rozhoduje o jejich budoucích životech. Samotné mi letos bude 22 let, a tak mám k adolescentům věkově pořád velmi blízko. Myslím, že mám pro dospívající díky tomu velké pochopení. Ve svém volném čase a při sportu se s mladšími lidmi, než jsem já setkávám a často na nich pozoruji první projevy rizikového chování. A tak jsem se chtěla o této problematice dozvědět více, mimo jiné. Právě z těchto důvodů jsem si jako téma své absolventské práce vybrala fenomén rizikové mládeže.

Úvod

Rizikové (též problematické) chování mladých lidí je bez nadsázky celosvětovým problémem a evergreenem, který má řadu negativních následků na samotného jednotlivce i celou společnost. Mládež často podléhá rizikovým způsobům chování z důvodu hledání nových zážitků, potřebě zapadat do určité sociální skupiny nebo ve snaze uniknout od strastí všedního, každodenního života. Rizikové chování může mít mnoho projevů, jako je například agresivita, obecně kriminální chování, užívání návykových látek, různé typy závislostí, rizikové chování na internetu, předčasné dospívání a sexualizace, sebepoškozování a tak dále.

Vybrané formy rizikového chování budou v této bakalářské práci rozebrány – bude provedena jejich společenskovední reflexe s důrazem na popsání a pochopení jejich kauzality. Tyto aktivity nejen ohrožují zdraví a životy mladých lidí, ale zvyšují náklady na zdravotnictví, rovněž zvyšují kriminalitu. Aby se tomuto trendu předešlo, je důležité poskytnout dospívajícím správnou oporu a (nejenom) je poučit o daných tématech. Mládež potřebuje vědět, že problematické chování (byť je třeba pro specifické okolí atraktivní) má i své stinné stránky, za které je jeho nositel odpovědný. Rizikové chování může být ovlivněno řadou faktorů, jako jsou sociální, ekonomické, kulturní, nebo i spouštěče pocházející z psychiky jedince.

Cílem mé práce je terminologické ukotvení tématu, společenskovední rozbor vybraných problémů, mapování preventivních opatření, návrh možných řešení a doporučení pro rodiče a pedagogy, jak s tzv. problematickou mládeží pracovat.

Základními prameny informací jsou publikace: Rizikové a antisociální chování v adolescenci (Nielsen Sobotková Veronika, 2014), Děti a mládež v obtížných životních situacích (Jedlička Richard a kolektiv, 2004), Agresivita a kriminalita školní mládeže (Martínek Zdeněk, 2015), Adolescence (Macek Petr, 2003), Prevence rizikového chování (Miovský Michal a kolektiv, 2016), Delikvence mládeže (Moravcová Eva a kolektiv, 2015), Mládež a delikvence (Matoušek Oldřich a Matoušková Andrea, 2011). Jednotlivé zdroje budou v bakalářské práci citovány dle citační normy ČSN ISO 690.

V rámci bakalářského projektu jsem se spojila s *Poradenským centrem* (odloučené pracoviště *Pedagogicko-psychologické poradny Brno*), které realizuje programy všeobecné, selektivní a indikované primární prevence pro děti, mládež, rodiče a pedagogy. V rámci péče o individuální klienty se v sekundární prevenci věnuje i odbornému psychologickému poradenství, zaměřenému na oblast rizikového chování (experimentace s návykovými látkami, netolismus, šikana, záškoláctví...) a na výchovné a rodinné obtíže. Konkrétně jsem kontaktovala paní PhDr. Lenku Skácelovou, vedoucí pracoviště. Paní Skácelová je mimo jiné i metodik města Brna pro prevenci rizikových forem chování ve školách a člen protidrogové komise Magistrátu města Brna.

Spolupráce proběhla na území Poradenského pracoviště Brno – Sládkova, formou přirozeného rozhovoru se snahou držet se předem daných tematických okruhů týkajících se práce s problémovým jedincem a prevencí. S nahráváním rozhovoru a následného zpracování pro účely této bakalářské práce paní vedoucí PhDr. Skácelová souhlasila a o své práci velmi poutavě a ochotně hovořila.

Jsem studentem Policejní Akademie, konkrétně studuji obor Bezpečnostně právní studia na Bezpečnostně právní fakultě. Již od útlého věku mě práce policie fascinuje, tudíž po absolvování gymnázia byl výběr vysoké školy jasný. Po studiích plánuji vstoupit do služebního poměru a pracovat přímo u Policie ČR. Práce policisty je plná různých výzev, každým dnem policisté čelí novým nevídaným situacím, přizpůsobují se různým lidem a okolnostem. Policisté mají za úkol dohlížet na udržování zákona a pořádku. Myslím, že s mým smyslem pro spravedlnost bych tak byla vhodným adeptem. Podobně jako mladý aspirující lékař, který se snaží porozumět všem aspektům lidského těla, aby mohl léčit a pomáhat, i já od dětství nosím v sobě touhu chránit spravedlnost, hájit ji a pracovat pro ni.

1 Co je to rizikové chování

Rizikové chování v dospívání je široce studovaným fenoménem ve vývojové a sociální psychologii, ale setkáváme se s ním i v adiktologii, kriminologii, sociální a speciální pedagogice, sociální práci, sociologii a v dalších společenských a sociálních vědách.¹ Pojem *rizikové chování* nemá jednu přesnou, obecně akceptovanou definici. Každý z nás si tak pod tímto termínem může představit (dle profese, věku, životní zkušenosti a životního stylu) něco jiného. Obecně se dá říci, že rizikové chování považujeme za chování adolescenta, které může ohrozit jeho vývoj, bez ohledu na to, zda si dospívající riziko uvědomuje či nikoli. Pokud ne, je nutné ho obeznámit s nebezpečím, které mu hrozí. Nebezpečným chováním mimo sebe jednotlivec ohrožuje i ostatní osoby, majetek a jejich životní prostředí. Experimentování a vystavování se potencionálnímu nebezpečí lze považovat za běžnou součást vývoje, pokud je v omezené míře a pouze na toto dočasné období. V posledních desetiletích však přibývá mladých lidí, kteří si osvojují problematický životní styl, jehož důsledky je ohrožují a často jim i přímo škodí.²

1.1 Syndromy rizikového chování

Americký psycholog profesor Richard Jessor i se svou manželkou prováděl rozsáhlý dlouhodobý výzkum chování mladistvých ve věku 14 až 22 let ve Spojených státech. Jeho výzkum se zaměřoval na zneužívání návykových látek, poruchy chování, delikvenci a rizikové sexuální chování v této věkové skupině a označil tyto projevy za problémové chování. Statistická analýza ukázala, že tyto projevy se často vyskytují současně a mají stejnou příčinu.³

¹ NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*[online]. Praha: Grada Publishing, 2014 [cit. 2022-11-29]. ISBN 978-80-247-9309-2. Dostupné z: https://www.grada.cz/rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci-6899/?utm_source=&utm_medium=referral&utm_content=odkaz-na-tistenou-knihu&utm_campaign=rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci, str. 39, 40.

² KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY, Jana HAMANOVÁ a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4, str. 32,33,34.

³ NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*[online]. Praha: Grada Publishing, 2014 [cit. 2022-11-29]. ISBN 978-80-247-9309-2. Dostupné z: https://www.grada.cz/rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci-6899/?utm_source=&utm_medium=referral&utm_content=odkaz-na-tistenou-knihu&utm_campaign=rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci, str. 43.

Postupně byly stanoveny určené syndromy rizikového chování u adolescentů, známé jako SRCH-D (anglicky *Risk Behavior Syndrome /RBS/*), které se vyskytují na základě charakteristických příznaků. Některé z těchto projevů jsou spojeny pouze s věkem, tedy s pubertou. Richard Jessor zjistil, že SRCH-D souvisí s vývojem adolescenta a přispívá k jeho současné osobní nerovnováze. Pokud jsou tyto osobní problémy řešeny rizikovým chováním, mohou mít vážné důsledky a ohrozit tak další životní fáze jedince. Je tedy žádoucí hledat neškodné alternativy, které by u dospívajícího mohly plnit stejnou funkci jako rizikové chování. Až polovina adolescentů se během procesu dospívání zapojí alespoň do jednoho z projevů rizikového chování, avšak většinou samo odezní po dosažení dospělosti.⁴

Syndrom problémového chování se opírá o tři skupiny faktorů:

- Biologické – pohlaví, hormonální systém, fyzická odolnost vůči bolesti, vrozené handicap a tak dále
- Psychologické – rysy osobnosti, sebepojetí, hodnotová orientace, postoje
- Sociální – sociodemografické charakteristiky, prostředí, rodinná konstelace, vrstevníci, sociální kognice, sociální chování adolescenta⁵

⁴ NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*[online]. Praha: Grada Publishing, 2014 [cit. 2022-11-29]. ISBN 978-80-247-9309-2. Dostupné z: https://www.grada.cz/rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci-6899/?utm_source=&utm_medium=referral&utm_content=odkaz-na-tistenou-knihu&utm_campaign=rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci, str. 39.

⁵ NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*[online]. Praha: Grada Publishing, 2014 [cit. 2022-11-29]. ISBN 978-80-247-9309-2. Dostupné z: https://www.grada.cz/rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci-6899/?utm_source=&utm_medium=referral&utm_content=odkaz-na-tistenou-knihu&utm_campaign=rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci, str. 43.

Tři složky syndromu rizikového chování (SRCH-D):

- Zneužívání návykových látek – již dlouhodobě nepříznivý trend, věk uživatelů klesá a roste podíl dívčí populace.
- Negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje – poruchy chování, agrese, delikvence, obecně kriminální chování, sociální fobie, sebepoškozování, suicidalita.
- Rizikové chování v oblasti reprodukční – předčasná sexualita, předčasné rodičovství, časté střídání partnerů, pohlavní nemoci.⁶

⁶ NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*[online]. Praha: Grada Publishing, 2014 [cit. 2022-11-29]. ISBN 978-80-247-9309-2. Dostupné z: https://www.grada.cz/rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci-6899/?utm_source=&utm_medium=referral&utm_content=odkaz-na-tistenou-knihu&utm_campaign=rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci, str. 45.

2 Kdo všechno spadá pod rizikovou mládež

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), definuje v § 2 odst. 1 písm. a) termín „mládež“ jako „děti a mladiství“, přičemž podle § 2 odst. 1 písm. b) je „dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku“. V § 2 odst. 1 písm. c) se pak vymezuje mladistvý jako „ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku“.⁷

Podle Sociologické encyklopedie je mládež buď nepřesně ohraničenou věkovou skupinou, nebo sociální kategorií vymezenou specifickými biologickými, psychickými a sociálními znaky. To znamená, že příslušníky mládeže spojuje to, že se nalézají ve stejném životním cyklu a že jsou stejnou generací. Věkově i sociálně jde o mezivrstvu mezi dětmi a dospělými, která má své specifické zájmy, aspirace, postoje, společenské postavení a svou roli, prestiž.⁸

Vesměs můžeme říct, že pod pojmem mládež si představíme životní fázi mezi dětstvím a dospělostí. Je to období, kdy u jedince probíhá vývoj, fyzický, psychický i sociální. Mladistvý by se měl právě v tento čas učit zodpovědnosti, samostatnosti, rozvíjet své vlastní názory a hodnoty. Určitým způsobem tak mladí determinují svoji budoucnost.

⁷ Zákon č.218/2003 Sb., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

⁸ Mládež. *Sociologická encyklopedie* [online]. [Praha]: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, [2017], [2018] [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Mládež>.

3 Příčiny rizikového chování mládeže

Dětství se často popisuje jako klidné období, zatímco období dospívání je chápáno jako krizové období plné změn a zmatků, které je přirozenou součástí lidského života. Adolescence, období mezi dětstvím a dospělostí, je obdobím zkoumání světa a využívání jeho potenciálu. Tento proces může být provázen intenzivními zážitky, ale také riskantním chováním, které může mít negativní dopad na budoucí vývoj jedince.

Pojem socializace ze sociálně psychického hlediska chápe jako postupný dlouhodobý proces, který transformuje člověka z biologického tvora na tvora společenského. Socializace je tedy proces, při kterém se novorozenci přizpůsobují sociálnímu prostředí a stávají se členy společnosti. Tento proces zahrnuje vytváření osobních postojů a hodnot a umožňuje člověku účastnit se sociálních aktivit a vztahů. Socializace je proces na celý život, probíhá ve všech životních etapách člověka. Jedná se o individuální proces, který je však ovlivněn řadou jiných společenských charakteristik. Socializace tak hraje klíčovou roli při udržování stability a řádu společnosti a je tak důležitým prostředkem pro její reprodukci.⁹

Jednotlivci, skupiny a organizace tvoří faktory socializace, které ovlivňují chování člověka a formují jeho vlastní smysl pro to, co je pro něj důležité, stejně jako jeho osobnost. Tyto faktory ovlivňují, jak se člověk vyvíjí pomocí odměn a trestů a jak přijímá sociální vzory a role pro jeho budoucí chování.¹⁰

⁹ DANICS, Štefan, Josef DUBSKÝ a Lukáš URBAN. *Základy sociologie a politologie*. 4. upravené a rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-751-1, str. 134, 135, 136.

¹⁰ JEDLIČKA, Richard a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0, str. 36.

3.1 Rodina

Primárním a nejvýznamnějším faktorem socializace v raném dětství je rodina. Tento vliv tvá po celý život a má zásadní vliv na vývoj a sebepojetí jednotlivce. Rodina by měli být lidé nám nejbližší. Jedná se o tzv. prostředníka mezi jedincem a zbytkem společnosti. V rámci rodiny se lidé setkávají tváří v tvář a jsou propojeni vzájemnými emocionálními vztahy. Počet a důležitost sociálních vztahů mimo rodinu rychle stoupá během pozdního dětství a dospívání. Základní úlohou rodiny je ovlivňovat vývoj jedince od útlého věku, utvářet citové vztahy, které budou mít dlouhodobý vliv a stanou se součástí duševního života dítěte. Rodina dá dítěti základní směr a hodnoty jejich budoucích životů. Rodič představuje určitý model, předává svým dětem jeho názory, postoje a přesvědčení, případně i náboženskou orientaci.

Jedním z dalších základních úloh rodiny je zajištění potřeb dítěte, aby se mohlo správně vyvíjet a růst, jak po fyzické, tak i psychické stránce. Tyto složky zdraví spolu totiž neodmyslitelně souvisí a pokud jedna není v pořádku nemůže být ani druhá. Rodina také připravuje dítě na přijetí různých rolí a způsobu chování cílenou výchovou.¹¹

3.1.1 Výchova

Způsob výchovy je determinován třemi skupinami činitelů:

- společensko-historickými podmínkami
- osobními zkušenostmi a vlastnostmi vychovatelů
- vlastnostmi a zkušenosti vychovávaných dětí¹²

¹¹ JEDLIČKA, Richard a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0, str. 38.

¹² ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Výchova neprůbojných a uzavřených dětí* [online]. Praha: Grada, 2022 [cit. 2023-03-12]. ISBN 978-80-271-4922-3. Dostupné z: https://www.grada.cz/vychova-neprubojnych-a-uzavrenych-deti-11642/?gclid=Cj0KCQiAjbagBhD3ARIsANRrQEuKRsE1er9vUMCzRvpNLzreohaQChMTDQ6s9y6ARSbn8ezXvTq30EaAt4XEALw_wcB, str. 37.

Studie týkající se rodinné socializace rozlišují tři rodičovské výchovné styly. Diana Baumrind identifikovala tři odlišné styly, které mohou mít významný vliv na vývoj dítěte:

- Autoritářská výchova – poslušnost je základní vlastností dítěte, rodič očekává, že dítě udělá, co mu bude přikázáno, bez diskuse, rodič je v čele rodiny.
- Liberální výchova – rodič považuje svobodné vyjádření dítěte za důležité, častokrát chybí disciplína, potřeba dítěte je na prvním místě.
- Autoritativní výchova – kombinace obou předešlých výchov, dítě dodržuje domácí řád, ale zároveň jej rodič podporuje ve vyjádření vlastního názoru, vyvážená práva a odpovědnosti obou stran.

Ze studie D. Baumrind vzešlo že děti vychovávané autoritativními rodiči se často stávají nezávislými a dobře vycházejí se zbytkem společnosti. Naopak děti vychovávané autoritářskými nebo liberálními rodiči se často stávají závislými na jiných, jsou sobečtější a málo kooperují se svými vrstevníky. Pokud měli nedostatek svobody během dospívání bývají sociálně neschopní a nepřizpůsobiví.¹³

Avšak existují i další výchovné styly:

- Shovívavá výchova – blízká liberální výchově, rodič nedává dítěti jasné výchovné hranice, dává dítěti svobodu, což bývá problematické. Děti nemají zkušenosti s postupným získáváním svobody a mají potíže s přizpůsobením se společnosti, na druhou stranu je tento styl propletený láskou a pozitivními emocemi.¹⁴

¹³ JEDLIČKA, Richard a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0, str. 39.

¹⁴ ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Výchova neprůbojných a uzavřených dětí* [online]. Praha: Grada, 2022 [cit. 2023-03-12]. ISBN 978-80-271-4922-3. Dostupné z: https://www.grada.cz/vychova-neprubojnych-a-uzavrenych-deti-11642/?gclid=Cj0KCQiAjbagBhD3ARIsANRrQEuKRsE1er9vUMCzRvpNLzreohaQChMTDQ6s9y6ARSbn8ezXvTq30EaAt4XEALw_wcB, str. 41.

- Zanedbávající výchova – rodič poskytuje absolutní volnost, ale zároveň výchovu provází negativní emocionální nálada. Rodič tvrdí, že chce, aby se rozvíjela osobnost dítěte bez jeho omezování. Děti však tento postoj vnímají jako nezájem o ně samé. Nevede k neúspěšnému rozvoji dítěte, ale chybí v něm emoční pozitivní vazby.¹⁵
- Demokratická výchova – zaměřuje se na jasně definované cíle, ale méně příkazů a víc podpory dítěte. Rodič nepoužívá tresty a zákazy jako prostředek výchovy, je otevřený pro diskusi o problému a respektuje individualitu dítěte. Tento styl se považuje za optimální.¹⁶

Další zvláštním stylem výchovy je tzv. Nevýchova. Jedná se o specifický přístup, který je vhodný pro rodiče, kteří nechťejí používat tvrdé, autoritativní nebo zcela liberální výchovné metody, ale chtějí si s dětmi vytvořit dobrý vztah a mít s nimi porozumění.

Čtyři pilíře Nevýchovy:

- Respekt – rodič je stejně důležitý jako dítě, dítě není součástí problému, je součástí řešení.
- Otevřená komunikace – vyjadřování potřeb, naslouchání, hledání společných řešení.
- Vnitřní hranice – přirozená autorita, ne vynucená, hranice stanovené na konkrétních potřebách rodiče a dítěte.
- Nápodoba – svět se netočí kolem dětí, ale i na rodiči záleží, je důležité žít život, který si rodič přeje i pro své dítě.¹⁷

¹⁵ ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Výchova neprůbojných a uzavřených dětí* [online]. Praha: Grada, 2022 [cit. 2023-03-12]. ISBN 978-80-271-4922-3. Dostupné z: https://www.grada.cz/vychova-neprubojnych-a-uzavrenych-deti-11642/?gclid=Cj0KCQiAjbagBhD3ARIsANRrQeukRsE1er9vUMCzRvpNLzreohaQChMTDQ6s9y6ARSbn8ezXvTq30EaAt4XEALw_wcB, str. 42

¹⁶ BREJLOVÁ, Dagmar. Jak to dítě vychováváš? *Vitalia.cz* [online]. [b.m.]: Internet Info, (c1997-2022), 2010 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/jak-to-dite-vychovavas/>.

¹⁷ *Nevýchova* [online]. [b.m.]: Nevýchova, [b.r.] [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.nevychova.cz>.

Dr. Jan Svoboda, přední český odborník na výchovu dětí z Pedagogické fakulty Ostravské univerzity, tvrdí, že neomezená výchova dětí spíše vede k odkládání a nedostatku důslednosti než k samostatnosti. Tento styl výchovy potlačuje v dětech klíčovou vlastnost, důslednost. Stejně tak říká, že česky pojatá výchova nevýchovou je bezlimitní, a to je nežádoucí, protože dítě získá dojem, že svět je tu jen pro něj a aby mu sloužil.¹⁸

V každé rodině existuje nějaký výchovný styl, který je ovlivněn mnoha faktory. Mezi nejvýznamnější z těchto faktorů patří styl výchovy, který rodiče sami zažili v dětství a kombinace rysů obou rodičů. I když existují určité typy výchovných stylů, ty jsou spíše jen zjednodušenými modely a ve skutečnosti se setkáváme s různými variantami a kombinacemi. Nejvíce preferovaným typem výchovy je pravděpodobně demokratický styl. Nicméně, je třeba mít na paměti, že nelze být příliš striktní v aplikaci jeho principů.¹⁹

3.2 Vrstevníci

Vnímaná míra rodičovské podpory a kontroly je konfrontována s podporou a vlivem vrstevníku. Tyto činitele jsou buď se buď vzájemně podporují a doplňují, nebo naopak si odporují a jsou neslučitelné. Oslabování rodičovského vlivu a navazování nových sociálních kontaktů s lidmi stejného věku a podobných zájmů je přirozenou součástí dospívání. Vztahy s vrstevníky slouží k ujasňování vztahu k sobě samému. Být si vědom svého zařazení do určité skupiny a projevat solidaritu a vzájemnou pomoc mezi přáteli obvykle přináší pozitivní emoce a sebeúctu. Nicméně, takové skupinové aktivity mohou mít také negativní dopad, protože častokrát zahrnují nebezpečné chování, jako je užívání alkoholu, drog, promiskuita, kriminalita a násilí.²⁰

¹⁸ WANTULOVÁ, Andrea. Bezlimitní výchova? Vedete děti k prokrastinaci, ne samostatnosti: Rozhovor s poradenským psychologem Janem Svobodou z Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. *ŽIVÝ ONLINE MAGAZÍN OSTRAVSKÉ UNIVERZITY* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita, (c2020-2023), 2019 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://alive.osu.cz/bezlimitni-vychova-vedete-deti-k-prokrastinaci-ne-samostatnosti/>.

¹⁹ BREJLOVÁ, Dagmar. Jak to dítě vychováváš? *Vitalia.cz* [online]. [b.m.]: Internet Info, (c1997-2022), 2010 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/jak-to-dite-vychovavas/>.

²⁰ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upravené vydání, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7, str. 78, 81.

Podle dosavadních studií je prokázáno, že přátelství s delikventními lidmi má silný vliv na jednotlivcovu delikventní činnost. Většina protiprávních činů je páchána ve skupině, volný čas s přáteli je ideální příležitostí k jejich páchání. Čím více času mladistvý tráví s problematickou skupinou, tím větší je riziko, že se bude angažovat v delikventních činech páchaných danou skupinou. V období adolescence se vrstevníci stávají jakousi alternativní rodinou, která ovlivňuje jeho sebehodnocení a formování osobní identity. Důvodem, proč jsou vrstevníci pro dospívajícího tak důležití je právě pocit přijetí. Případné neztotožnění a nepřijetí skupinou představuje riziko výsměchu a následnou potupnou samotu. Jedinec tak musí prokazovat loajalitu vůči skupině, podrobit jejím požadavkům a podílet se na společných aktivitách i když by měli být proti veřejnému pořádku. Obecně platí, že starší děti, kolem 15. roku mají více delikventních kamarádů než mladší ročníky. Pohlaví příliš velkou roli nehraje.²¹

Přátelství v této době mohou být ovlivněna faktory jako je školní úspěch nebo sebekontrola. Ti s vyšší sebekontrolou mohou mít stabilnější přátelství, naopak jedinec s nižší úrovní sebekontroly se může projevat agresivně, být nespolehlivý a sobecký, což značně komplikuje zapojení do bližších společenských vztahů. Nízké sebeovládání je důsledkem jak individuálních sklonů jedince, tak jeho výchovou. Problémy vycházející z neefektivní výchovy, například nedostatečné kontroly ze strany rodičů, nebo neschopnost vzdělávacího systému, aby vštípl základní společenské normy, jsou hlavními důvody nízké sebekontroly. V případě, že rodina dětem poskytuje dostatečnou podporu a stanovuje meze přijatelného chování, může omezit vliv delikventních kamarádů na chování jedince, což jsme zase zpátky u vlivu rodiny, rodina je tedy opravdu neodmyslitelnou součástí utváření osobní identity.²²

²¹ KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ, Jiří BURIÁNEK a kol. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3, str. 113, 114, 115, 116.

²² KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ, Jiří BURIÁNEK a kol. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3, str. 115, 116, 120.

3.3 Škola

Škola má adolescenta dvojí roli: na jedné straně vede žáky ke spořádanému způsobu života, seznamuje je se základní společenské zásady, které je třeba dodržovat, podílí se na jejich výchově, ale na druhé straně je škola místo, kde se žák potká s delikvencí a problematickými osobami. Škola by měla působit jako autorita vykonávající sociální kontrolu.²³

3.4 Pandemie Covid-19

Pandemie Covid-19 přišla nečekaně a v podstatě ze dne na den ovlivnila život celé planety. Mládež jako křehká sociální skupina vnímající vše mnohem intenzivněji, než zbytek populace samozřejmě nebyla výjimkou. Jako jedna z prvních zásadních opatření v České republice proti pandemii bylo uzavření škol. Čeští studenti měli v porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie nejdelší dobu, kdy byly jejich školy uzavřeny. Navíc byla omezena i většina mimoškolních aktivit, což vedlo k naprosté sociální izolaci dětí a teenagerů. Přesun výuky a téměř všech jiných aktivit do online prostředí mělo za následek zvýšení míry užívání internetu, hraní digitálních her a nárůst času stráveného na sociálních sítích. Děti zkrátka nahradily veškeré své volnočasové aktivity a sport za hry a jinou zábavu na internetu. V České republice více než polovina chlapců (56-58 %) a zhruba třetina dívek (27-35 %) hrála digitální hry více než před pandemií. Ve věkové skupině 11-15 let tráví 44–48 % chlapců a 47–58 % dívek více času na sociálních sítích.²⁴

Po příchodu pandemie do našich životů v roce 2020 rodiče značně více vyhledávali psychologickou nebo psychiatrickou pomoc pro své děti, protože si všimli ztráty motivace, zvyšující se apatie, poruchy spánku nebo příjmu potravy, jakož i existenční pochybnosti o budoucnosti sebe a světa. Podle statistik došlo i ke zvýšení projevů sebepoškozování, u běžné adolescentní populace se jednalo

²³ KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ, Jiří BURIÁNEK a kol. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3, str. 89, 90.

²⁴ Dopady pandemie COVID-19 v oblasti nadužívání digitálních technologií. *Drogy-info*[online]. [Praha]: Úřad vlády České republiky, Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, c2015, 2022 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/zprava-o-zavislostech/zprava-o-digitalnich-zavislostech-v-ceske-republice-2022/#dopady%20covid>.

o 14–39 %, u klinické 40–60 %. Děti s předchozími diagnózami, jako je ADHD²⁵, OCD²⁶ a jinými podobnými poruchy zaznamenaly během izolace zhoršení stavu, protože ztratily režim, který jim poskytovala škola a volnočasové aktivity. Rodiče by se tak v takových situacích měli co nejvíce snažit dětem nastavit režim co nejvíce podobný tomu předcházejícímu a dohlížet na jeho plnění.²⁷

Média také přispívají k tomuto jevu, protože neustále servírují přes obrazovky lidem strach. Omezená dostupnost zdravotní péče a školních psychologů mohou tento efekt ještě zhoršit. Je tak důležité strach z pandemie dětem vysvětlovat racionálně a společně i v tak těžké době hledat pozitivní prvky. Například žákům trpícím poruchami učení a sociální fobií se v době karantény značně ulevilo. Školní povinnosti jim z pohodlí domova byli najednou mnohem příjemnější. Tento efekt jsem pocítovala i sama na sobě, první karanténa nastala v době, kdy jsem byla v maturitním ročníku na gymnáziu, kdy člověk prochází největším stresem za celé dosavadní studium. Zároveň mám introvertní povahu a odloučení od takého množství lidí jako je ve škole byla příjemná změna. Po určité době si ale člověk uvědomí, že ztrácí motivaci a chuť k životu. Určitá snesitelná dávka stresu je podle mě dobrá, pohání nás kupředu, stejně tak jako zmíněný kontakt s okolím a srovnávání s ním. Kontakt s jinými lidmi není jen malým detailem v našem životě, ale základní lidskou potřebou. Sociální dovednosti nelze plně získat online a setkání s druhými lidmi jsou důležitá. Problémový je pak i návrat k normálnímu životu. Právě introvertní jedinci s projevy sociální fóbie se návratu do školního kolektivu velmi obávají a dochází u nich až k panice při představě návratu do školních lavic. Naopak u extrovertních dětí nedostatek sociálního kontaktu může vést k depresi a úzkostem.²⁸

²⁵ Z anglického *attention deficit hyperactivity disorder*, česky porucha pozornosti s hyperaktivitou.

²⁶ Z anglického *obsessive-compulsive disorder*, česky obsedantně – kompulzivní porucha.

²⁷ Dopady pandemie COVID-19 na duševní zdraví dětí a jejich rodin. *MY CLINIC* [online]. Praha: MY CLINIC, c2023, 2021 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.myclinic.cz/blog/dopady-pandemie-covid-19-na-dusevni-9>.

²⁸ Dopady pandemie COVID-19 na duševní zdraví dětí a jejich rodin. *MY CLINIC* [online]. Praha: MY CLINIC, c2023, 2021 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.myclinic.cz/blog/dopady-pandemie-covid-19-na-dusevni-9>.

4 Delikvence mládeže

Aby stát mohl zodpovědně přistupovat k budoucímu vývoji kriminality v zemi, musí věnovat pozornost formám a projevům patologických jevů u dětí a mladistvých. Tyto snahy by neměly být pouze represivního nebo omezujícího charakteru, ale měly by být spíše zaměřeny na porozumění a analyzování pedagogicko-psychologického stavu, vedoucí k vhodným preventivním nebo resocializačním opatřením.

4.1 Zákonná úprava

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), definuje v § 2 odst. 1 písm. c) že je mladistvý „ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku“. ²⁹ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nahrazuje u mladistvých termín „trestný čin“ (podle ustanovení trestního zákoníku pouze pro osoby starší 18 let) termínem „provinění“. Děti mladší patnácti let se mohou dopustit pouze tzv. „činu jinak trestného“ neboli činu, jenž není proviněním z důvodu nízkého věku pachatele.³⁰ Zavedení zvláštní úpravy trestního práva pro mladistvé je nezbytné kvůli specifickému přístupu k osobám mladším 18 let, které se dopustily trestných činů. Tyto osoby potřebují zvláštní přístup vzhledem k jejich věku a vyvíjející se rozumové a mravní vyspělosti. Sankcionování mladistvých je založeno na principu tzv. restroaktivní justice, která se zaměřuje na spravedlivou reakci společnosti na trestný čin mladistvého. Namísto pouhé represe se snaží odstranit příčiny trestné činnosti a napravit škody, stejně tak jako obnovit narušené vztahy ve společnosti. Tyto zákony berou v úvahu nároky poškozených a motivují

²⁹ Zákon č.218/2003 Sb., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

³⁰ GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 485.

mladistvé k převzetí odpovědnosti za své činy s odstranění jejich škodlivých následků.³¹

4.2 Charakteristika trestné činnosti mládeže

Charakteristickým rysem delikventního chování mladých lidí je nedostatek plánování při přípravě trestného činu a často neuvážené jednání. Skutky páchají na náhodných místech a v náhodné době, pomocí nevhodných nástrojů, častokrát nedbají na zničení či zakrytí vzniklých stop. Specifickým chováním mladistvých pachatelů je i tendence veřejně chlubit se svými činy mezi svými vrstevníky, což často vede k jejich odhalení. Touha po dobrodružství, soutěživost a chuť vyzkoušet své schopnosti jsou často důvodem, proč se mladiství pachatelé dopouštějí trestné činnosti, ale nemají tušení, jakým nebezpečím čelí. Objektem zájmů mladých pachatelů bývají módní a atraktivní věci současnosti, nejsou schopni odolat a k dosažení jejich cílů volí nezákonné způsoby.³²

³¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0, str. 500, 501.

³² GRIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 489, 490.

5 Agresivita

Agresivita je určitý povahový rys, nebo vnitřní pohotovost k agresi. Jde o schopnost organismu mobilizovat síly pro dosažení určitého cíle. Tuto vlastnost v nějaké míře v sobě má každý z nás, je velmi důležitá pro přežití ve společnosti. Až z 60 % je předurčena dědičně, ale i učením a vnějším prostředím. Geneticky dědičná část agrese je temperament, tedy vrozený způsob našich reakcí na určité podněty.³³

Člověk s vysokou mírou agresivity i ve zdánlivě klidných situacích může reagovat podrážděně, agresivita totiž ovládá jeho život. Agresivní jedinec mívá velké komplikace v mezilidské komunikaci. Má sklony k urážlivosti a vztahovačnosti. Agresivní chování je provázeno silnými emocemi, hněvem nebo snahou o provokaci, cílem agresivity bývá snaha o dosažení určitého cíle. Okolím takový člověk bývá vnímán jako problémový či nebezpečný. Agresivita nemá jen negativní stránku, pokud je použita v přiměřené míře může například v pracovním životě sloužit k posílení autority a mít tak pozitivní vliv na komunikaci a výkon zaměstnanců. Vyskytuje se téměř u každého dítěte kolem třetího roku života, kdy si dítě začne uvědomovat samo sebe. V takovém případě se agresivita považuje za normální součást vývoje. Z pozice rodiče je třeba zůstat důsledný a dítěti neustupovat, aby dítě pochopilo, že toto není správná cesta. Trpělivost a hranice umožňují dítěti postupně ovládat své chování naučit se jej ovládat. Pokud rodič již v raném věku dítěte takové chování neutne je pravděpodobné, že ho dítě bude používat nadále ve svém životě.³⁴

³³ Kde je hranice zdravého vzteku aneb Kdy začíná být agresivita nebezpečná. *Šance Dětem*[online]. [Praha]: Obecně prospěšná společnost Sirius, c2011-2023, 2018 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/kde-je-hranice-zdraveho-vzteku-aneb-kdy-zacina-byt-agresivita-nebezpecna>.

³⁴ Kde je hranice zdravého vzteku aneb Kdy začíná být agresivita nebezpečná. *Šance Dětem*[online]. [Praha]: Obecně prospěšná společnost Sirius, c2011-2023, 2018 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/kde-je-hranice-zdraveho-vzteku-aneb-kdy-zacina-byt-agresivita-nebezpecna>.

5.1 Agrese

Je potřeba si ještě vysvětlit rozdíl mezi agresivitou a agresí. Tyto dva pojmy se velmi často zaměňují. Agrese je přímo násilné jednání vůči jiné osobě či objektu. Jedná se o projev nepřátelství se záměrem ublížit, poškodit nebo ničit. Agresi může člověk směřovat i sám proti sobě ve formě různého sebepoškození, fyzického i psychického, nebo suicidiálního chování.³⁵

5.2 Dělení agresivity

Agresivita je rozdělena do čtyř stupňů:

- Agrese, která nemá viditelné projevy – zloba probíhá vnitřně, jedinec svoji zlost nedává najevo, typické pro dospívání – jedinec se uzavírá.
- Agrese projevující se navenek – viditelné či slyšitelné značné projevy hněvu – křik, nadávky.
- Agrese spojená s destruktivním chováním – slovní projevy jsou provázeny i fyzickou agresí, mohou mít až destruktivní charakter.
- Agrese spojená s napadením druhé osoby – nejnásilnější forma, jedinec fyzicky napadá své okolí.³⁶

5.3 Příčiny agresivity

Pomoc mladistvému probíhá formou zjištění příčiny agresivity. Příčiny dělíme na biologického charakteru a na vnější vlivy okolí. Biologicky podmíněný je vliv již zmiňovaného temperamentu, ten přímo souvisí s nervovou soustavou, určuje aktivitu jedince a vnímání světa kolem. Další biologickou příčinou mohou být různá onemocnění, například ADHD (zkratka anglického attention deficit

³⁵ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže* [online]. Praha: Grada Publishing, 2015 [cit. 2023-02-20]. ISBN 978-80-247-9761-8. Dostupné z: [https://www.grada.cz/agresivita-a-kriminalita-skolni-mladeze-\(1\)-8366/?utm_medium=affiliate&utm_source=4217696&utm_campaign=CJ_3181608&utm_content=Redirect+link+%2F+Deeplink+CZ&cjevent=0bab315fb16011ed804091820a18b8fa&cjdata=MXxZfDB8WXww](https://www.grada.cz/agresivita-a-kriminalita-skolni-mladeze-(1)-8366/?utm_medium=affiliate&utm_source=4217696&utm_campaign=CJ_3181608&utm_content=Redirect+link+%2F+Deeplink+CZ&cjevent=0bab315fb16011ed804091820a18b8fa&cjdata=MXxZfDB8WXww) str. 8,9, 12, 13.

³⁶ Kde je hranice zdravého vzteku aneb Kdy začíná být agresivita nebezpečná. *Šance Dětem* [online]. [Praha]: Obecně prospěšná společnost Sirius, c2011-2023, 2018 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/kde-je-hranice-zdraveho-vzteku-aneb-kdy-zacina-byt-agresivita-nebezpecna>.

hyperactivity disorder). Jedná se poruchu pozornosti s hyperaktivitou, neurovývojové onemocnění způsobující obtíže se soustředěním a zvýšenou impulzivitou. U jedince trpící touto poruchou se setkáme s neuváženým jednáním, vykřikováním, neochota přizpůsobovat se pravidlům či dodržovat určitý režim a obtížných vztazích s okolím. Pro léčbu ADHD jsou určeny léky, které podporují aktivitu mozku a zlepšují konektivitu mozkových center. Mimo léků léčba znamená trpělivost a naučení se, jak se vyrovnat s vnitřním neklidem vyvolaným poruchou.³⁷

Mezi příčiny vnějších vlivů patří postoj již mnou rozebíraný postoj rodičů k dětem. Dítě se musí od rodičů naučit, že existují hranice chování, které je třeba respektovat jak už v rodině, tak i ve vnějším světě. Zcela prokazatelně je silným vlivem na vývoj jedince i mediální svět, televize, sociální sítě či počítačové hry. V médiích je násilí na denním pořádku prezentováno za normální a běžné. Dítě si tak o násilí může vytvořit milnou představu, že použití agrese je v pořádku a nenásleduje ji žádná sankce.³⁸

5.4 Řešení agresivity

Ideální řešení agresivity je za přítomnosti rodiče i vyškoleného terapeuta. Problém nastává, pokud je rodič vůči agresi svého dítěte laxní. Nepokládá takové chování za problémové, či nevěří že se jeho potomek takto chová, protože doma projevuje úplně jiné známky chování. Veškerou zodpovědnost přehazuje na školu, která si má nezvladatelné chování žáku řešit sama. Tento jev se nazývá výchovná slepota rodiče. Můžeme se setkat i se situací kdy rodič přímo své dítě nabádá k agresi, že je třeba v životě mít tzv. „ostré lokty“. V tomto případě jakákoliv práce terapeutů nebo psychologů nikam nevede. Spousta rodičů si problém agresivního potomka uvědomí až je namířena agrese přímo proti němu samému, nejčastěji

³⁷ ADHD. *ADDP: Asociace dětské a dorostové psychiatrie* [online]. Praha: Asociace dětské a dorostové psychiatrie, c2019 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.addp.cz/dusevni-poruchy/adhd/>.

³⁸ Kde je hranice zdravého vzteku aneb Kdy začíná být agresivita nebezpečná. *Šance Dětem* [online]. [Praha]: Obecně prospěšná společnost Sirius, c2011-2023, 2018 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/kde-je-hranice-zdraveho-vzteku-aneb-kdy-zacina-byt-agresivita-nebezpecna>.

v období adolescence. Rodič tak začíná být zoufalý a vyhledává odbornou pomoc.³⁹

5.5 Šikana

S agresivitou mládeže souvisí také jev známý jako šikana. Šikana je jednání, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašit jiného člověka či skupinu lidí. Jedná se o závažnou agresivní poruchu chování, která se vyskytuje v sociálním prostředí. Šikana není omezena věkem, ale v rámci mé práce se soustředím na šikanu mezi mládeží.⁴⁰ Patří sem jak fyzické útoky, tak verbální napadení. Konkrétní projevy šikany mohou zahrnovat bití (i za použití různých předmětů), poškozování majetku druhých, krádeže, nadávání, vydírání, pomlouvání, vyhrožování, ponižování a podobně. Obětí šikany se často stává jedinec, který se neumí nebo nemůže bránit, určitým způsobem z kolektivu vyčnívající jedinec, duševně zaostalejší, ale i nadprůměrně inteligentní. Šikanování posiluje pocit moci nad obětí, násilník často testuje, co všechno si oběť nechá líbit.⁴¹

Za šikanování se nepovažuje škádlení a jednorázová agrese, šikana je opakovaná a dlouhodobá agrese. V dnešní době se nejčasněji setkáme se šikanou prostřednictvím internetu, kyberšikanou. Na internetu se mládež cítí anonymně a odváží se k činům, na které by v reálném životě neměla odvalu a bála by se sankcí. Problémem je, že šikana je velmi latentní. Oběť bývá uzavřená a stydí se o svém trápení mluvit, setrávat v tomhle stavu je ale velmi nebezpečné. Poškozenému šikana může způsobit celoživotní následky na duševním a tělesném zdraví. Je třeba tak toto útočné chování nebagatelizovat

³⁹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže* [online]. Praha: Grada Publishing, 2015 [cit. 2023-02-20]. ISBN 978-80-247-9761-8. Dostupné z: [https://www.grada.cz/agresivita-a-kriminalita-skolni-mladeze-\(1\)-8366/?utm_medium=affiliate&utm_source=4217696&utm_campaign=CJ_3181608&utm_content=Redirect+link+%2F+Deeplink+CZ&cjevent=0bab315fb16011ed804091820a18b8fa&cjdata=MXxZfDB8WXwwstr](https://www.grada.cz/agresivita-a-kriminalita-skolni-mladeze-(1)-8366/?utm_medium=affiliate&utm_source=4217696&utm_campaign=CJ_3181608&utm_content=Redirect+link+%2F+Deeplink+CZ&cjevent=0bab315fb16011ed804091820a18b8fa&cjdata=MXxZfDB8WXwwstr). str. 17, 18.

⁴⁰ Šikana. *Záchranný kruh* [online]. Karlovy Vary: Asociace Záchranný kruh, [b.r.] [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/sikana-a-nasili/co-je-to-sikana.html>.

⁴¹ Co je šikana? *Stop šikaně!* [online]. Praha: Nadační fond STOP šikaně, (c2022) [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.stop-sikane.cz/co-je-sikana/>.

a řešit je zavčas, než k trvalým následkům dojde. Jako u každého jiného agresivního chování je třeba se obrátit na psychologa či jiného vyškoleného pracovníka a v případě závažnější formy i na policii.⁴² Pokud se šikanovaný jedinec bojí svěřit se svými problémy může se obrátit na bezplatnou nonstop Linku bezpečí.⁴³

⁴² Co je šikana? *Stop šikaně!* [online]. Praha: Nadační fond STOP šikaně, (c2022) [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.stop-sikane.cz/co-je-sikana/>.

⁴³ Telefonní číslo: 116111

6 Návykové látky

Návykové látky se dělí podle původu na přírodní a uměle vyrobené, podle legislativy dané země na legální a nelegální, podle účinků na lidskou psychiku jsou tříděny jako látky tlumivé, stimulační a halucinogenní. Zneužívání návykových látek je celosvětový problém, nacházející se všude kolem nás. Nejedná se o výtěžek moderní doby, některé psychoaktivní látky jsou staré jako lidstvo samo. Látky ať už přírodní nebo uměle vyrobené, mají vliv na naše myšlení, emoce, chování a vnímání reality. Mohou snadno způsobit závislost a poškození tělesných orgánů a tkání. Drogy, které jsou legální nezpůsobují takové škody na životě jako drogy nelegální. Nicméně i užívání těchto látek může poškodit zdraví a každoročně několik desítek tisíc lidí kvůli nim umírá. Tyto legální látky jsou dostupné běžně v různých obchodních řetězcích, jedná se například alkohol, tabákové výrobky, léky, nebo i nátěrové barvy a ředidla. Prodej je většinou omezen ze zákona horní hranicí věku 18 let. Mezi nelegální drogy v České republice patří marihuana, heroin, pervitin, kokain, MDMA (extáze), lysohlávky, LSD a tak dále. Jejich uchováváním, prodejem a výrobou se lidé dostávají do rozporu se zákonem.⁴⁴

6.1 Zákonná úprava

Návykovými látky a jejich problematikou se zabývá zákon o návykových látkách (č. 167/1998 Sb.), který byl v roce 2021 novelizován. Hlavní změny se týkají zavedení elektronického předpisu pro léčivé přípravky obsahující návykové látky, které byly dříve předepisovány na recept s modrým pruhem v papírové formě a také zavedení nového systému pro pěstování léčebného konopí na základě licencí. Cílem těchto změn je zajistit ekonomicky a prakticky dostupnější léčivé přípravky s obsahem konopí pro české pacienty.⁴⁵

⁴⁴ Návykové látky (drogy). *Národní zdravotnický informační portál* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2023 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/323-navykovye-latky-drogy>.

⁴⁵ Zpráva o nelegálních drogách v ČR 2022. *Drogy – info* [online]. Praha: Úřadu vlády České republiky, (c2015), 2022 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/zprava-o-zavislostech/nelegalni-drogy-2022/>.

Stejně tak v roce 2022 začala platit novela zákona č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, která rozšířila okruh pracovníků, kteří jsou oprávněni vyzvat k vyšetření na přítomnost návykových látek, jedná se tedy o pracovníky probační a mediační služby a zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči k tomuto vyšetření.⁴⁶

6.2 ESPAD

ESPAD je největší evropskou studií, která se zaměřuje na posouzení rozsahu užívání legálních a nelegálních návykových látek mezi šestnáctiletými studenty. Téměř 3000 respondentů se v roce 2019 zapojilo do této studie v České republice. Podle studie ESPAD 2019 mělo zkušenost s alespoň jednou nelegální drogou celkem 29 % teenagerů ve věku 15-16 let. Nejčastějšími drogami byly konopné látky a extáze. Zkušenosti studentů s nelegálními drogami kromě kokainu dlouhodobě klesají.⁴⁷ Podle nových výsledků z české části ESPAD byl potvrzen pokračující trend poklesu užívání návykových látek mezi mladými lidmi. Studie také ukázala snížení míry pravidelného a denního kouření, alkoholové konzumace a užívání všech sledovaných nelegálních drog mezi mládeží. Pozitivní vývoj v užívání návykových látek u české mládeže přičítáme změně životního stylu dnešních mladých lidí, kteří se více zaměřují na péči o své zdraví a omezují užívání návykových látek. Ze studie ESPAD byly zároveň identifikovány nové trendy jako jsou elektronické cigarety a zahřívání tabák.⁴⁸

⁴⁶ Zpráva o nelegálních drogách v ČR 2022. *Drogy – info* [online]. Praha: Úřadu vlády České republiky, (c2015), 2022 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/zprava-o-zavislostech/nelegalni-drogy-2022/>.

⁴⁷ *ESPAD Report 2019: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs* [online]. ESPAD Group, 2019 [cit. 2023-03-03]. ISBN 978-92-9497-546-1. Dostupné z: http://www.espad.org/sites/espad.org/files/2020.3878_EN_04.pdf.

⁴⁸ Čeští teenageři užívají návykové látky stále méně, ukazují výsledky české části mezinárodní studie ESPAD. *Drogy – info* [online]. Praha: Úřadu vlády České republiky, (c2015), 2020 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/article/press-centrum/cesti-teenageri-uzivaji-navykovye-latky-stale-mene-ukazuji-vysledky-ceske-casti-mezinarodni-studie-espad/>.

6.3 Elektronické cigarety

Elektronické cigarety, které umožňují kuřákům využít moderní technologii a vyhnout se spalování tabáku se stávají stále více populární alternativou klasického kouření tabáku po celém světě. Díky jejich propagaci na sociálních sítích se staly oblíbenými taktéž mezi dětmi a dospívajícími. (mladiství je slangově nazývají „vejp“, „vapo“, či „vapka“) Elektronická cigareta funguje na základě vaporizace speciální tekutiny a následného inhalování vzniklého aerosolu. Tekutiny jsou k sehnání v mnoha příchutích, nejčastěji chutnají ovocně či jinak sladce. Což je pro děti samo o sobě velmi lákavé. Užívat elektronickou cigaretu je možné více způsoby. Kromě inhalování aerosolu do úst a následně do plic (MTL – mouth to lung), nebo přímo do plic (DL – direct to lung), nebo speciální technikou, tzv. cloud chasing, kdy se jedinec snaží vydechnout co největší množství husté bílé páry pro efekt (taky oblíbené u mládeže). V České republice děti začínají experimentovat s elektronickými cigaretami již od 12 let a užívají je až 11 % žáků ve věku 13–15 let, u starších 16letých je vyzkoušelo 43 % a pravidelně užívá 17 %, i přes to že legálně tyto cigarety prodávat je možné pouze osobám starším 18 let.⁴⁹

Podle zjištění nového výzkumu existuje riziko, že dospívající, kteří „vapují“, si vytvoří závislost na nikotinu a přechod na cigarety klasické i když to původně nezamýšleli. Používání elektronických cigaret je ale i samo o sobě spojeno se zdravotními riziky. Vaping může zvýšit riziko srdečních chorob, poškození tepen a zánětů v ústech. Některé tekutiny v elektronických cigaretách také obsahují karcinogenní látky. Podle současných vědeckých poznatků jsou však tato rizika nižší než u tradičních cigaret.⁵⁰

⁴⁹ Užívání e-cigaret mezi dětmi: co vše by měli rodiče vědět o e-cigaretách? *Šance dětem*[online]. [Praha]: Obecně prospěšná společnost Sirius, (c2011-2023), 2019 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/uzivani-e-cigaret-mezi-detmi-co-vse-meli-rodice-vedet-o-e-cigaretach>.

⁵⁰ Navzdory zákazu prodeje se u mladistvých čím dál více objevují elektronické cigarety. Může za to legislativa a prodejci. *Praha školská* [online]. Praha: Pražský inovační institut, [b.r.], 2021 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.prahaskolska.eu/navzdory-zakazu-prodeje-se-u-mladistvych-cim-dal-vice-objevuj-elektronicke-cigarety-muze-za-to-legislativa-a-prodejci/>.

6.4 Nikotinové sáčky

Mimo elektronických cigaret bychom ve školních batozích mohli nalézt malé bílé sáčky v kulatých krabičkách podobných tvaru puku na lední hokej. Jedná se o nikotinové sáčky, které se obvykle užívají dospělými jako náhražka cigarety k vyléčení od závislosti na kouření (obsahují pouze nikotin, nikoliv tabák). Staly se však velmi populárními i u mládeže. Důvodem může být, že taktéž jako elektronické cigarety mají různé poutavé příchutě, ale hlavně jsou dostupné i pro nezletilé. Sehnat je lze běžně v kamenných prodejnách či na internetu, i ceny jsou poměrně přívětivé, většinou krabička 20 kusů sáčku stojí kolem 100kč.⁵¹

Uživatel si vkládá sáček pod horní nebo spodní ret nebo jej přežvýkuje. Sáček bývá v ústech obvykle 15 až 30 minut a způsobuje mírné brnění. Po vymizení účinku se sáček vyhodí nebo uloží na pozdější použití. Ve srovnání se žvýkacím tabákem či klasickým kouřením cigaret jsou rizika minimální, nicméně jejich škodlivost nelze ignorovat. Negativní účinky nikotinu na lidský organismus jsou známé. Dospělí a děti je však zaznamenávají odlišně. U mladistvých může způsobit poškození vývoje mozku. I samotné závislosti na nikotinu mladí uživatelé podléhají rychleji. Předávkování může být dokonce smrtelné. Příznaky předávkování jsou neklid, nervozita, úzkost, třes, hypertenze, bolest hlavy a celkový útlum organismu či poruchy vědomí. Letální množství se pohybuje mezi 30–60 mg nikotinu. Některé druhy sáčků mohou obsahovat až 50 mg nikotinu na jeden sáček, takže na způsobení fatálních následků může stačit pouze jeden sáček, toto riziko je zejména u dětí, které mají menší hmotnost.⁵²

Popularita nikotinových sáčků u mladistvých vyplývá i ze statistik Státního zdravotnického ústavu, které ukazují, že až 6,6 % české mládeže ve věku 15 až 24 let užívá nikotinové sáčky. U mladších dětí se předpokládá podobný zájem.⁵³

⁵¹ Děti žvýkají nikotinové sáčky. Hrozí jim předávkování i rychlá závislost. *Vitalia.cz* [online]. Praha: Internet Info, (c1997-2022), 2022 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/nikotinove-sacky-zvykaji-deti-na-zakladni-skole/#h20>.

⁵² Děti žvýkají nikotinové sáčky. Hrozí jim předávkování i rychlá závislost. *Vitalia.cz* [online]. Praha: Internet Info, (c1997-2022), 2022 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/nikotinove-sacky-zvykaji-deti-na-zakladni-skole/#h20>.

⁵³ Užívání nikotinových sáčků dětmi a mladistvými. *Prev-Centrum* [online]. Praha: Prev-Centrum, (c2017), 2022 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/uzivani-nikotinovych-sacku-detmi-a-mladistvymi/>.

6.4.1 Zákonná úprava nikotinových sáčků

V České republice se nikotinové sáčky bez absence omezení věku uživatelů zpopularizovali v roce 2019. Avšak od května roku 2022 byly zavedeny novely zákona 110/1997 Sb. o potravinách a tabákových výrobcích, které upravují podmínky pro výrobce, dovozce, prodejce a distributory nikotinových sáčků. Tyto změny jsou nyní téměř srovnatelné s podmínkami a sankcemi pro tabákové výrobky. Dále v roce 2022 byla zahájena příprava Akčního plánu politiky v oblasti závislostí 2022-2025.⁵⁴

6.5 Prevence

Je klíčové mluvit s dětmi o drogách a vysvětlit jim, co jsou to za látky. Cílem je odradit děti od užívání drog, nebo alespoň co nejdéle odkládat jejich první kontakt s drogou. Primární prevence ze strany rodiče by neměla být pouze odstrašování nebo informováním o drogách, ale měla by být zaměřena na prevenci dalších rizikových návyků a chování, které jdou ruku v ruce s užíváním drog. Poskytované informace o návykových látkách by neměly být jednostranné a zastrašující, ale i objektivní a pravdivé, aby si dítě mohlo vytvořit reálný ucelený obraz problematiky drog.⁵⁵

⁵⁴ Jak předcházet užívání drog? *Národní zdravotnický informační portál* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2023, [b.r.] [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/249-jak-predchazet-uzivani-drog>.

⁵⁵ Jak předcházet užívání drog? *Národní zdravotnický informační portál* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2023, [b.r.] [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/249-jak-predchazet-uzivani-drog>.

7 Závislost na internetu – netolismus

Internet se dá považovat za hlavní zdroj informací ve 21. století, kde můžeme najít aktuální informace a řadu různých služeb. Funguje podobně jako v předešlých letech noviny, časopisy, knihy a televize. Internet je oproti starším médiím mnohem více než jen pasivním zdrojem informací. Kromě toho, že slouží jako zdroj informací, umožňuje milionům lidí po celém světě být v neustálém kontaktu v reálném čase. Dále odstraňuje geografické bariéry a nabízí zábavu či alternativní možnost odpočinku. V poslední době jsme svědky jak se z internetu a jeho sítí stává reklamní a marketingové médium s nepřekonatelným globálním dosahem. Reklama a marketing na internetu z velké části přechází do působnosti influencerů. Influencer je člověk tvořící určitý zábavný či jinak poutavý obsah na internetu. Jeho tvorba je sledovaná masou lidí a prostřednictvím toho je schopný ovlivňovat své publikum.⁵⁶

V dnešní době jsou informační a komunikační technologie stále více integrovány do běžného denního života, což má vliv nejen na společnost jako celek, ale také na rodiny a jednotlivce. Vzniká tak nová informační společnost a s tím spojené výzvy, jako je například bezpečné používání internetu. Je třeba hledat řešení, jak chránit děti před riziky, kterým jsou v digitálním světě vystaveny.⁵⁷

Dnešní generace mládeže se do světa digitálních technologií přímo narodila a život bez mobilních telefonů, počítačů či jiných elektronických zařízení a internetu. K internetu se dnes umí připojit bezmála každý elektronický přístroj, nejpoužívanější jsou však mobilní telefony. Prostřednictvím nich se mohou mladí lidé neustále vyskytovat v online světě, zejména na sociálních sítích.

⁵⁶ *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu* [online]. Praha: Grada Publishing ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2014 [cit. 2023-02-21]. ISBN 978-80-247-9645-1. Dostupné z: <https://www.grada.cz/deti-a-dospivajici-online-7905/>, str. 9.

⁵⁷ *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu* [online]. Praha: Grada Publishing ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2014 [cit. 2023-02-21]. ISBN 978-80-247-9645-1. Dostupné z: <https://www.grada.cz/deti-a-dospivajici-online-7905/>, str. 19.

7.1 Sociální sítě

Sociální sítě je rychle rostoucí forma online komunikace, která se opírá o vzájemnou spolupráci a aktivní interakci s ostatními. Momentálně mezi nejpoblárnější patří Facebook, YouTube, WhatsApp, Instagram a nejnovější z nich TikTok. Sociální sítě užívá 4 a více hodin denně až 30 % žáků ZŠ a 50 % studentů SŠ ve všedních dnech, o víkendu bývá čas strávený na sociálních sítích ještě delší.⁵⁸

7.2 Závislostní chování

Do některých životů se internet tak silně začlenil, že nemožnost jeho používání vyvolává v jedinci abstinenční příznaky. Závislosti na internetu se říká netolismus. Jedná se o formu nelátkové závislosti, kdy člověk není závislý na konkrétní látce, jako tomu bývá u závislosti na drogách, ale na určitém procesu nebo chování, kterému nemůžeme odolat. Se samotnou závislostí na internetu neodmyslitelně souvisí nutkání být stále online, neustálé kontrolování notifikací na telefonu, závislost na sociálních sítích, počítačových hrách a dalších internetových službách. Společně tak spadají pod skupinu tzv. virtuálních drog. Digitální závislost je kompulzivní užívání digitálních technologií, ve kterém jedinec pokračuje i přes jeho negativní důsledky.⁵⁹

⁵⁸Zpráva o digitálních závislostech v ČR 2022. *Drogy-info* [online]. [Praha]: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, Úřad vlády ČR, (c2015), 2022 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/zprava-o-zavislostech/zprava-o-digitalnich-zavislostech-v-ceske-republice-2022/#vymezen%C3%AD%20pojmů>.

⁵⁹Netolismus: závislost na tzv. virtuálních drogách. *Národní zdravotnický informační portál* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2023, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/259-netolismus>.

7.3 Rizika netolismu

Rizika související s netolismem můžeme rozdělit na fyzická, psychologická a sociální. Mezi fyzická rizika patří sedavý způsob života způsobující obezitu, cukrovku, srdečně-cévní onemocnění, nebo bolesti zad a celkově problémy pohybového aparátu. Psychologická a sociální rizika se projevují zhoršením mezilidských vztahů v reálném světě, neschopnost řešit problémy, špatná organizace času, zhoršení studijního a pracovního výkonu a poruchy paměti. Další hrozbou na internetu, ale i celkově v médiích je prezentování násilí jako normální součást našich životů. Potkáme se s ním zejména ve filmech, seriálech nebo počítačových hrách. Násilí má tendenci zvyšovat agresivitu, sklony k bojům, šikanování a vytváření nepřátelských postojů k okolnímu světu.⁶⁰

Netolismus jako závislost nebyla oficiálně uznána a diagnostikována, avšak se s ní setkáváme na denní bázi ať už sami u sebe nebo u svých potomků. Je třeba ji tak věnovat pozornost. Mnoho rodičů hrozbu internetu podceňuje a ponechává své děti neomezeně napospas virtuálnímu světu. Problémem však bývá, že častokrát je netolikiem právě i sám rodič, chování svého dítěte schvaluje a považuje jej za normální. Dítě na rozdíl od dospělého je naivní, neopatrné, nezná základní zásady bezpečného užívání internetu a může se snadno stát obětí virtuálního predátora. Nebo naopak se samo dítě může uchýlit ke kyberšikaně. Na internetu si připadá jako v novém světě, kde neexistují pravidla a je možné si tak dělat cokoli a být kýmkoliv. Neúspěchy v mezilidské komunikaci v reálném světě si tak může kompenzovat v tom virtuálním, čímž se stále více a více prohlubuje propast dělící tyto dva životy. Na většině sociálních sítích se mladistvý může založit účet již od 13 let, spousta z nich ale toto pravidlo porušuje a účty si zakládají mnohem dříve. Při zřizování samotného profilu stačí uvést nepravdivé údaje a rázem tak ze sebe udělat ve virtuálním světě člověka mnohem staršího.⁶¹

⁶⁰ *Netolismus – vše o online závislostech: Projekt NETOLISMUS.CZ* [online]. [Olomouc]: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, (c2015) [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.netolismus.cz>.

⁶¹ *Netolismus* [online]. [Karlovy Vary]: INTERNETEM BEZPEČNĚ, (c2018) [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.internetembezpece.cz/internetem-bezpecne/dobre-vedet/netolismus/>.

7.4 Léčba a prevence

Obecně se odborníci shodují, že není reálné se v rámci léčby a prevence této závislosti být po zbytek života off-line, internet se stal nepostradatelnou součástí moderní společnosti. Místo toho pro správný zdravý vztah s komunikačním médiem jako je internet je tak třeba důsledná rodičovská kontrola.⁶²

7.5 Nomofobie

S netolismem neodmyslitelně souvisí nomofobie. Jedná se o závislost na mobilních telefonech a jeho aplikacích. Projevuje se neustálou potřebou mít zařízení u sebe, nutkaní původní koníčky a záliby, které ho budou naplňovat a které zabrání pocitu nudy a touze připojit se k síti.⁶³

7.6 Politika nadužívání digitálních technologií

V České republice je politika týkající se nadužívání digitálních technologií součástí širší politiky zaměřené na závislosti. Hlavním plánem určujícím směr politiky v oblasti závislostí je Národní strategie prevence a snižování škod, které s nimi souvisejí, platná od roku 2019 do roku 2027. Tento dokument spolu s akčními plány také obsahuje cíle a opatření pro problematiku digitálních závislostí. Jiné strategie se soustřeďují na digitální dovednosti a vzdělávání, a také na bezpečnost v oblasti kybernetiky.⁶⁴

⁶²Netolismus [online]. [Karlovy Vary]: INTERNETEM BEZPEČNĚ, (c2018) [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/dobre-vedet/netolismus/>.

⁶³Co je to nomofobie a jak na ní? *Klinika ambulantní psychiatrie a psychoterapie* [online]. Praha: Klinika ambulantní psychiatrie a psychoterapie, [b.r.], 2020 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.kappa-praha.cz/blog/co-je-to-nomofobie-a-jak-na-ni>.
ZÁVISLOST NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH: V zajetí komentářů, lajků a sdílení. *Mojra.cz: Blog psychologické poradny* [online]. [b.m.]: Mojra.cz - Psychologická poradna, (c2016-2023), 2021 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://blog.mojra.cz/clanek/zavislost-na-socialnich-sitich-v-zajeti-komentaru-lajku-a-sdileni>.

⁶⁴Zpráva o digitálních závislostech v ČR 2022. *Drogy-info* [online]. [Praha]: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, Úřad vlády ČR, (c2015), 2022 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/zprava-o-zavislostech/zprava-o-digitalnich-zavislostech-v-ceske-republice-2022/#vymezen%C3%AD%20pojmu>.

8 Rizikové sexuální chování

Projevy intimního a pohlavního života dětí, které představují rizika pro jejich zdraví, sociální a psychické blaho a mohou mít negativní dopad i v dalších oblastech označujeme jako rizikové sexuální chování.

Řadíme sem např.:

- Předčasný začátek sexuálního života
- Promiskuitní chování
- Prostituční chování
- Nechráněný pohlavní styk s náhodnými známosti
- Rizikové, násilné či krvavé sexuální praktiky
- A jiné nepřiměřené projevy sexuality
- Zveřejňování svých intimních fotografií či videí na internetu
- Zvýšenou konzumaci pornografie před 15. rokem
- Zasílání nevyžádaného erotického obsahu dalším osobám⁶⁵

8.1 Sexting

Nový trend, zahrnující informační a komunikační technologií dětmi a mladistvými, se nazývá sexting. Tento termín zahrnuje rozesílání textových zpráv, fotografií a videí s obsahem sexuálního charakteru. Tyto materiály jsou často zveřejňovány na internetu, zejména po ukončení vztahu mezi mladistvými. Sexting podporuje šíření dětské pornografie, což je celosvětově nelegální. V České republice první případy sextingu byly zaznamenány již v roce 2005. Zveřejňování intimních fotografií a jejich zneužití může u poškozeného způsobit závažné psychické problémy, včetně možných sebevražedných pokusů.⁶⁶ Takový

⁶⁵ Co je rizikové sexuální chování a nevhodné projevy sexuality. *Pražské centrum primární prevence* [online]. Praha: Pražské centrum primární prevence, Centrum sociálních služeb Praha, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/sexualne-rizikove.html>.

⁶⁶ Co je sexting. *Projekt E-bezpečí* [online]. [Olomouc]: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, (c2008-2022), 2009 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.e-bezpecí.cz/index.php/temata/sexting/137-154>.

obsah představuje nebezpečí tzv. časové bomby. V digitálním světě mají data svůj vlastní život a nelze kontrolovat kdo je sdílí, kam se ukládají nebo kdo je může znovu zveřejnit. Sexting, v němž figurují nezletilé a mladistvé osoby může být z právního hlediska kvalifikován i jako trestný čin.⁶⁷

8.2 Prevence

Rizika spojená se sexuálním chováním je stejné bez ohledu na orientaci. Prevence rizikového sexuálního chování zahrnuje vytváření zdravých postupů a podporování bezpečného sexuálního chování, včetně používání ochrany proti přenosu pohlavních chorob a nechtěnému těhotenství. Informace o této problematice by měla přicházet jak od rodičů, tak i od pedagogů ve školách. Pokud má pedagog podezření na pohlavní zneužití mladistvého nebo jiné nebezpečné chování je povinen to ohlásit orgánům sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD).⁶⁸

V roce 2018 provedl Magistrát hlavního města Prahy, konkrétně oddělení prevence ve spolupráci s Centrem sociálních služeb Praha, oddělením Pražské centrum primární prevence šetření o rizikovém chování. Z výsledků vzešlo, že pohlavní styk bez ochrany s někým, koho dobře nezná, uvedlo až 4 % žáků z celkového počtu 8482 respondentů Čestnost rostla s přibývajícím věkem. Výskyt nechráněného pohlavního styku byl statisticky významně vyšší u studentů středních odborných učilišť, pokud porovnáváme jednotlivé typy škol. Výskyt posílání vlastních intimních fotek, videí a dalších materiálů se sexuálním obsahem je opět silně závislý na věku. Sexting se objevuje již v sedmé třídě základních škol a počet dětí, které se tímto zabývají stoupá.⁶⁹ U zmíněných žáků sedmých tříd se

⁶⁷ Sexting. *Záchranný kruh* [online]. Karlovy Vary: Asociace Záchranný kruh, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/osobni-bezpecni/dalsi-nebezpecni/sexting/sexting.html>.

⁶⁸ Výskyt rizikového sexuálního chování. *Pražské centrum primární prevence, Centrum sociálních služeb Praha* [online]. Praha: Pražské centrum primární prevence, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/sexualne-rizikove/14-rizikove-sexualni-chovani-a-nevhodne-projevy-sexuality/215-vyskyt-rizikoveho-sexualniho-chovani.html>.

⁶⁹ Výskyt rizikového sexuálního chování. *Pražské centrum primární prevence, Centrum sociálních služeb Praha* [online]. Praha: Pražské centrum primární prevence, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/sexualne-rizikove/14-rizikove-sexualni-chovani-a-nevhodne-projevy-sexuality/215-vyskyt-rizikoveho-sexualniho-chovani.html>.

jedná o 3 %, ale u devátých ročníků je to už 10 %. Tento trend dál roste i na středních školách, u prvních ročníků se sexting objevuje u 14 % studentů, u druhých ročníků 20 % a ve třetím a čtvrtém ročníku až 28 %.⁷⁰

Dětem by mělo být odmalička ukazováno, že je důležité mluvit o sexualitě jako o přirozené součásti života. Rodiče by měli dětem včas předat vhodné rady a nastavit určité hodnoty. Pokud tak rodiče neučiní pravděpodobně je nahradí vrstevníci a média, ale to už nemusí být zcela vhodné. Pokud dítě začalo sexuálně žít v předčasném věku může to mít mnoho důvodů. Právě třeba nedostatečné naplnění citových potřeb ze strany rodičů, zvědavost dítěte, snaha zavděčit se a uspokojit druhé pohlaví nebo jednoduše zamilovanost mladistvého. Je tak důležité mít s dítětem dobré vztahy a vychovávat jej správným způsobem a případně způsobené problémy včas a předmětně společně řešit.⁷¹

⁷⁰ Výskyt rizikového sexuálního chování. *Pražské centrum primární prevence, Centrum sociálních služeb Praha* [online]. Praha: Pražské centrum primární prevence, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/sexualne-rizikove/14-rizikove-sexualni-chovani-a-nevhodne-projevy-sexuality/215-vyskyt-rizikoveho-sexualniho-chovani.html>.

⁷¹ Když vaše dítě začne předčasně sexuálně žít. *Linka Bezpečí* [online]. [b.m.]: Linka bezpečí, Neziskové občanské sdružení, (c1994-2023), 2017 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/-/kdyz-vase-dite-zacne-predcasne-sexualne-zit>.

9 Sebepoškozování

Sebepoškozování je vědomé agresivní chování vůči sobě samému, avšak bez suicidálního záměru.⁷² Sebepoškozování lze definovat jako reakci na stres, který je okolím vnímán jako nepřiměřený. Cílem této reakce je vysvobození z nesnesitelného napětí. Mezi takové napětí se může řadit trauma v podobě sexuálního zneužívání, násilí, šikana, rozvod rodičů, nepřiměřená výchova a rozvrácené vztahy s rodiči. Sebepoškozování může sloužit také jako útek od potíží způsobených psychickými poruchami jako je deprese, psychóza nebo hraniční porucha osobnosti.⁷³

Pod samotným pojmem sebepoškozování si nejčastěji představíme bití se, škrábání, řezání, pálení, trhání vlasů a podobně. Patří sem ale i týrání se formou myšlenek, poruchy příjmu potravy nebo i užívání návykových látek. Tím vším si poškozujeme své zdraví. Naopak za sebepoškozující chování se nepovažuje piercing či tetování, jedná se o poranění, která jsou dnešní společností tolerována. Sebetrýznění se může objevit v jakékoliv životní etapě člověka, ale nejpravděpodobněji se s ním setkáme v období dospívání, kdy je člověk velmi citlivý a zažívá spoustu změn. Sebepoškozování nelze označovat za psychickou poruchu, ale může se projevovat jako vedlejší produkt psychických problémů. Můžeme předpokládat, že člověk, v našem případě mladistvý, prožívá těžké období a má v sobě určitou duševní bolest. Od duševního trápení si ulevuje fyzickou bolestí, která uvolňuje endorfiny, tělu přirozené opiáty, schopné po určitou dobu snižovat nepříjemné emoce u postiženého. Začarovaný kruh sebepoškozování je návykový. Když se neurofyzilogické prostředí v mozku vrátí do normálu, zároveň se vrátí i emocionální stres a člověk má nutkání si ublížit znovu a celý proces se tak opakuje.⁷⁴

⁷² Sebepoškozování dětí a mládeže. *Adicare – psychologická a psychiatrická klinika* [online]. Praha: Adicare – psychologická a psychiatrická klinika, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://adicare.cz/sluzby/psychoterapie-pro-mladez/sebeposkozovani-deti-mladeze/>.

⁷³ Sebepoškozování – co to vlastně je? *Nepanikař: První pomoc při psychických potížích* [online]. Břeclav: Nepanikař, (c2023) [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://nepanikar.eu/sebeposkozovani-co-to-vlastne-je/>.

⁷⁴ *Ochrana a podpora zdraví* [online]. Praha: Nadace CINDI, 3. lékařská fakulta UK, 2011 [cit. 2023-03-03]. ISBN 978-80-260-1159-0. Dostupné z: https://szu.cz/wp-content/uploads/2023/02/cindi_ochrana_a_podpora_zdravi.pdf, str 83, 84.

Podle populačních studií zaměřených na epidemiologii dat u teenagerů je světová prevalence záměrného sebepoškozování mezi 13-16 %. Tyto studie také ukazují, že v posledních letech záměrné sebepoškozování stoupá. V České republice první populační studie z roku 2010 ukázala, že každý desátý teenager má osobní zkušenost se záměrným poškozením svých tělesných tkání. O trendu sebetryznění se dozvídají na sociálních sítích, kde je toto chování prezentováno jako zcela běžné pro řešení určitých situací včetně návodů na méně či více bolestivé formy ubližování.⁷⁵

9.1 Sebepoškozující jedinec

Jedinec, který se sebepoškozuje bývá introvertní a tichý. Avšak není to tak vždy. Někteří se snaží být společenší, aby okolí nemělo ani ponětí co se v něm doopravdy odehrává. Z viditelných symptomů si můžeme všimnout neklidné tělesné motoriky. Hlavním znakem sebepoškozování často bývají obvázané ruce, aby nebyla vidět poranění. Celkově jedinec má tendence nosit zahalující oblečení.⁷⁶

9.2 Rodina

Z pozice zoufalého rodiče je třeba dát dítěti prostor a pochopení. Dítě potřebuje cítit podporu a snahu rodiče o pomoc. Léčba sebepoškozování je pozvolný dlouhotrvající proces. Nelze aby jedinec s ubližováním sám sebe nechal ze dne na den. Funguje to stejně jako u kterékoliv jiné závislosti. Jen velmi ojediněle sebepoškozující od tohoto návyku upustí sám.⁷⁷

⁷⁵ *Ochrana a podpora zdraví* [online]. Praha: Nadace CINDI, 3. lékařská fakulta UK, 2011 [cit. 2023-03-03]. ISBN 978-80-260-1159-0. Dostupné z: https://szu.cz/wp-content/uploads/2023/02/cindi_ochrana_a_podpora_zdravi.pdf, str 83, 84.

⁷⁶ Problémy se sebepoškozováním. *Šance dětem* [online]. [Praha]: Obecně prospěšná společnost Sirius, (c2011-2023), 2012 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/problemy-se-sebeposkozovanim>.

⁷⁷ Moje dítě se řeže! Co dělat? *Linka Bezpečí* [online]. [b.m.]: Linka bezpečí, Neziskové občanské sdružení, (c1994-2023), 2018 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/-/moje-dite-se-reze-co-delat>.

9.3 Odborná pomoc

Ve většině případů potřebuje i odbornou pomoc psychologa. Ten mu poradí, jak se vypořádat se silnými emocemi a jak řešit své problémy zdravým a efektivním způsobem. Jako rodič je třeba se vyvarovat vyčítání takého jednání, kritice, vyhrožování či zákazům v pokračování sebepoškozujícího chování. Tyto reakce totiž v dítěti vyvolávají další pocity selhání a nejistoty. Dítě se rodičům ještě více oddálí a uzavře se samo do sebe.⁷⁸

Pokud sebepoškozující jedinec má problém se osobně setkat s psychologem nebo se zkrátka svěřit jinému člověku z důvodu studu, může využít Linky bezpečí. Zde vystupuje v naprosté anonymitě a nemusí se bát negativní reakce. Linka má proškolené pracovníky ochotné pomoci, kteří dotyčného vyslechnou a poradí. Linka funguje nonstop a zdarma.⁷⁹ Nezapomnělo se ani na nešťastné rodiče. Existuje i Rodičovská linka, která je v provozu ve čtvrtek od 13 hodin do 21 hodin a v pátek od 9 hodin do 17 hodin.⁸⁰ Zde se rodič spojí opět s vyškolenými konzultanty, se kterými může probrat jako komunikovat se svým problematickým dítětem a jak mu být vhodnou oporou.⁸¹

⁷⁸ Moje dítě se řeže! Co dělat? *Linka Bezpečí* [online]. [b.m.]: Linka bezpečí, Neziskové občanské sdružení, (c1994-2023), 2018 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/-/moje-dite-se-reze-co-delat>.

⁷⁹ Linka bezpečí: 116111

⁸⁰ Rodičovská linka: 606021021

⁸¹ Moje dítě se řeže! Co dělat? *Linka Bezpečí* [online]. [b.m.]: Linka bezpečí, Neziskové občanské sdružení, (c1994-2023), 2018 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/-/moje-dite-se-reze-co-delat>.

10 Srovnání s předešlými generacemi

Srovnání dnešní generace s generacemi minulými je složité, protože každá generace prochází specifickými sociálními, ekonomickými a technologickými změnami, které ovlivňují její chování, hodnoty a vnímání světa. „*Dnešní generace se v mnoha ohledech liší od generací minulých. Například dnešní generace mladých lidí má přístup k neuvěřitelnému množství informací vděčí za to internetu a mobilním telefonům. Díky tomu jsou dnešní mladí lidé mnohem více informovaní a vzdělaní než v minulosti*“, říká v rámci rozhovoru pro tuto Bakalářskou práci paní PhDr. Lenka Skácelová, vedoucí Poradenské pracoviště PPP Brno.

Generace dnešních dospívajících ve srovnání s generacemi předchozími odlišuje především osobní zkušenost. Když se na chvíli podíváme zpět do devadesátých let minulého století, tak zjistíme, že to, co bylo tehdy považováno za nové možnosti jako je svoboda názorů, nebo cestování do zahraničí je dnes naprostou samozřejmostí. Současná generace žije jiným stylem života, který je určen především rozvojem informačních technologií a globalizací. Tento styl život však kromě těchto pozitiv také přináší vyšší míru osobní a sociální nejistoty.⁸²

Na druhou stranu, dnešní generace mladých lidí se často stýká s problémy jako jsou nízká zaměstnanost, vysoké náklady na bydlení a rostoucí ekonomická nerovnost. Tyto problémy se mohou projevat jako ztráta naděje a snížení spokojenosti s životem.

Obecně můžeme říci, že každá generace se vyznačuje svými vlastními charakteristikami a problémy, a to v důsledku specifických společenských, ekonomických a technologických změn, kterými prochází.

⁸² MACEK, Petr. *Adolescence* [online]. 2. upravené vydání. Praha: Portál, 2003 [cit. 2023-02-24]. ISBN 80-17178-747-7. Dostupné z: https://flexibooks.cz/adolescence/d-69251/#.Y_iqiC_ypN0, str. 116.

10.1 Mládež po revoluci

Mládež v 90. letech v České republice prožívala mnoho změn a výzev, jak politických, tak společenských a kulturních. Po pádu komunistického režimu v roce 1989 byla země otevřena novým vlivům ze Západu, a to se samozřejmě odráželo i na mladé generaci. Po roce 1989 se mladí lidé mohli zapojit do politického života a mohli si svobodně volit svou budoucnost. Vzniklo mnoho nových politických stran a hnutí, která oslovila zejména mladé lidi. Zároveň ale došlo k vlně privatizace a liberalizace ekonomiky, což se projevilo i na pracovním trhu. Mnoho mladých lidí se setkalo s nezaměstnaností a nejistotou ohledně své budoucnosti.

Po nastolení demokracie a otevření hranic našeho státu byla mladá generace hladová po poznávání a objevování světa a jiných životních stylů. Společnost byla na začátku devadesátých let velmi pozitivně naladěná, později však optimismus taktéž opadl se setkáním s pravou tvář nového státu. Demokracii jsi lidé příliš idealizovali. Pro některé jedince upuštění od totality a zrušení trestu smrti znamenalo absolutní svobodu i v oblasti páchání protiprávních činů. Zákonodárci tak se museli pomocní novel snažit trestní řízení zjednodušit a urychlit, aby bylo možné pachatele včas a efektivně postihovat a výchovně tak působit na celou společnost. Charakteristickým znakem tehdejších adolescentů v české republice byla závislost na autoritách jako pozůstatek komunismu.

Před revolucí byla společnost známá tím, že zlehčovala, zkreslovala a zamlčovala negativní jevy.⁸³ Až v pozdních osmdesátých letech začala být společností věnována pozornost rizikovým tématům, jako je užívání návykových látek, zejména díky knihám a filmům jako *Memento* od Radka Johna (1986), *Pavučina* od Zdeňka Zaorala (1986) a překladu knihy *My, děti ze stanice ZOO* od Christiane Vera Flescherinow (1987), které vzbudily nemalý zájem. Předtím se věřilo, že takové chování je typické pouze pro kapitalistickou společnost a socialistické společnosti se toto téma netýká.⁸⁴

⁸³ MACEK, Petr. *Adolescence* [online]. 2. upravené vydání. Praha: Portál, 2003 [cit. 2023-02-24]. ISBN 80-17178-747-7. Dostupné z: https://flexibooks.cz/adolescence/d-69251/#.Y_iqiC_ypN0, str. 116, 117.

⁸⁴ MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování* [online]. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie, 2015 [cit. 2023-03-03].

„Po revoluci došlo k rozšíření a popularizaci návykových látek i do zbytku společnosti. První s drogami začali experimentovat gymnazisté, pro touhu zkusit něco nového. Pak teprve zneužívání přešlo do odborných škol a učilišť, případně i do základních škol. V dnešní době začínají být klasické drogy vytlačovány drogami virtuálními. U alkoholu, tabákových výrobků a marihuany se snižují procenta užívání mezi mladistvými a nahrazuje právě internet a čas strávený na sociálních sítích“, říká v rámci rozhovoru pro tuto Bakalářskou práci paní PhDr. Lenka Skácelová, vedoucí Poradenské pracoviště PPP Brno.

10.2 Mládež 60. let

V šedesátých letech 20. století byla mládež v České republice ovlivněna mnoha faktory, které ovlivňovaly celou společnost. Byla to doba ekonomického růstu a prosperity, ale také doba politických změn a boje o demokracii. Mládež této doby prožívala mnoho změn a nových vlivů, které se promítaly do jejího chování a stylu života. V roce 1968 došlo v Československu k politickým změnám, lidé požadovali větší svobodu projevu a demokracii. Nicméně, po invazi vojsk Varšavské smlouvy byly tyto naděje zmařeny a mládež byla rozčarována. Mládež v této době také začala být více zapojena do společenského života. Byli to mladí lidé, kteří stáli v prvních řadách na demonstracích a protestech proti režimu. Tento aktivismus byl pro mnoho z nich důležitým způsobem, jak se vyjádřit a bojovat za svá práva.

„Rizikového chování v té době samozřejmě jiné. Mezi problematickými jedinci bylo rozšířené zneužívání toluenu, hašiše, čistícího prostředku čikuli a tak dále. I jiné drogy se u nás vyskytovaly, ale ve velmi malé míře, například pervitin, marihuana, kokain. Skupiny lidí užívající návykové látky, avšak byly uzavřené a návykové látky se tak nedostávaly mezi běžnou společnost. Kouření a pití alkoholu bylo naprosto běžné při všech příležitostech, dokonce i na pracovištích. I v té době existovaly protialkoholní ordinace, kam se mohli obrátit lidé s problémovým

vztahem k alkoholu“, říká v rámci rozhovoru pro tuto Bakalářskou práci paní PhDr. Lenka Skácelová, vedoucí Poradenské pracoviště PPP Brno.

Vznik kriminality mládeže se vysvětloval teorií přežitků kapitalismu ve vědomí lidí. Předpokládalo se, že budováním socialistického systému bude kriminalita, v našem případě tedy kriminalita mládeže automaticky zanikat. Praxe však prokázala, že jen touto teorií nelze vznik kriminality mládeže vysvětlit a její příčiny se začaly hledat v jiných společenských vlivech. Stejně tak jako v předešlých obdobích má výsadní postavení rodina, je to hlavní výchovný činitel. Docházelo k přechodu od tzv. buržoazní formy rodiny k rodině socialistické. Tento vývoj ale nebyl okamžitý a způsoboval rodinné krize, které se projevovaly vysokou rizikovostí, manželskými rozvraty, ztrátou pocitu sounáležitosti členů rodiny a vzájemnou lhostejností. Rodinná pouta v rodinách nedelikventů bývají zpravidla silnější než v rodinách delikventů. Pokud se něco za celé léta nemění je to rodina a její nenahraditelný vliv na jednotlivce.⁸⁵

Celkově lze uvést, že mládež v 90. letech v České republice byla ovlivněna podobnými faktory a změnami jako mládež v 60. letech. Byly to období naděje a nových možností, kdy mladí lidé toužili po svobodě, demokracii a možnostech projevit své názory.

⁸⁵ *Kriminalita mládeže: Studie o mladistvých delikventech*. Praha: SEVT, 1968. str 26, 49, 50, 59.

11 Prevence rizikového chování

Prevence existuje od nepaměti v různých podobách, již v pravěku byla snaha o zajištění a zabezpečení životních potřeb a předcházení určitých rizik. Prevencí tedy rozumíme sadu opatření, jejichž záměrem je zabránit nebo omezit výskyt a rozšíření rizikového chování. Dělí se do tří úrovní:

- Primární prevence – zaměřuje se na prevenci vzniku rizikového chování u osob, které se s ním zatím neseťkaly
- Sekundární prevence – předcházení rozšíření rizikového chování u lidí, kteří již takového chování dopustili
- Terciální prevence – snaží se předcházet zdravotním a sociálním problémům způsobeným rizikovým chováním, zejména předcházení vážným či trvalým následkům⁸⁶

V rámci prevence rizikového chování mládeže se zabýváme zejména jeho předcházení, tudíž zaměření na mladistvé, kteří se ještě jakékoliv formy problémového chování nedopustily, ale mají k němu určitý sklon. Základními nástroji prevence jsou výchova v rodině a ve školách. Rovněž sociální politika státu, práce policejních a soudních orgánů hrají významnou roli. Lokální programy pro specifické rizikové skupiny mládeže mají menší význam. V případě mladistvých, kteří přemýšlejí o trestné činnosti, by měly být použity preventivní trestní sankce. Cílové skupiny pro preventivní opatření jsou obvykle zneužívané a týrané děti, děti z rodin s poruchami učení a chování, děti z rodin s nízkým příjmem a děti žijící v oblastech s vysokou kriminalitou. V závislosti na specifické cílové skupině jsou určeny nejvhodnější preventivní strategie.⁸⁷

⁸⁶ Co je prevence. *Klinika adiktologie* [online]. Praha: Klinika adiktologie, 1. Lékařská fakulta Univerzity Karlovy, (c2023), 2019 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/co-je-prevence>.

⁸⁷ *Mládež a delikvence* [online]. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2011 [cit. 2023-02-24]. ISBN 978-80-262-0128-1. Dostupné z: https://flexibooks.cz/mladez-a-delikvence/d-69148/#.Y_ir3y_ypN0, str. 253, 254, 256.

11.1 Primární prevence

Pokud se zaměříme na primární prevenci rizikového chování, zjistíme, že je obtížné zmapovat celkový rozsah primární prevence v České republice. Existuje mnoho faktorů, které ovlivňují prevenci, jako je například koncepční nejednotnost programů, politické a společenské události nebo zahraniční trendy. Navíc se jednotlivé oblasti prevence vyvíjejí různým tempem. Z oblastí prevence je nejrychleji se rozvíjející prevence užívání návykových látek. Když se vrátíme zpět do minulosti před rokem 1989 byli za tuto oblasti odpovědné Ministerstvo zdravotnictví a jeho Ústav zdravotní výchovy, avšak žádný oficiální dokument ani koncepční rámec neexistoval. Jedinou výjimkou byl dokument s názvem „Boj proti negativním jevům mládeže“, který byl projednáván a schválen na vládní úrovni. Nicméně, jeho charakter byl více zaměřen na moralizování a ideologii než na konkrétní odborná opatření. Základním dokumentem, který odstartoval snahu vytvořit jednotnou koncepci protidrogové politiky České republiky, jejíž součástí byla právě primární prevence užívání návykových látek byla první Strategie protidrogové politiky, vydaná Ministerstvem vnitra v roce 1993.⁸⁸

V dokumentu byla definovány změny, které by bylo potřeba učinit ke zefektivnění preventivních a léčebných programů. Národní centrum podpory zdraví poté zahájilo poskytování seminářů pro pedagogy základních škol zaměřené na užívání drog a práci s dětmi. V polovině 90. let se začaly do oblasti primární prevence drogové závislosti zapojovat nevládní neziskové organizace, probíhali tak systematické aktivity zaměřené na preventivní programy a školení pedagogů. Oblast primární prevence si tak prošla spoustou změn, nicméně k určitému ustálení a systémovému uspořádání v ní došlo až později v novém tisíciletí.⁸⁹

⁸⁸ MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování* [online]. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie, 2015 [cit. 2023-03-03]. ISBN 978-80-7422-391-4. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/file/825/1-prevence-rizikoveho-chovani-nahled.pdf> str. 18,19, 20.

⁸⁹ MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování* [online]. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie, 2015 [cit. 2023-03-03]. ISBN 978-80-7422-391-4. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/file/825/1-prevence-rizikoveho-chovani-nahled.pdf>, str. 20.

Efektivní primární prevence zahrnuje systematický, cílený a komplexní přístup, který začíná již v útlém věku dítěte. Ideální je interaktivní a zábavná forma v malých skupinkách. Žáci a studenti si osvojují informace díky vlastní zkušenosti a diskutují o rizikovém chování. Prevencí se snažíme dosáhnout předcházení, včasného zásahu a stopnutí rizikového chování či alespoň oddálení do pozdějšího věku. Prevence formou informačního zastrašování se využívala dříve, po revoluci, kdy veškeré preventivní programy byly zaměřeny především informativně. Jak přímo mládež, tak i učitelé dostávali informace o vybraném rizikovém chování. Zejména se jednalo o zneužívání návykových látek, informativní prevence tak spočívala v popisu dané látky a jejích rizicích. Zjistilo se však, že tato forma prevence je neefektivní. Například u marihuany převládly pozitivní zkušenosti s látkou nad obavami z rizik. Postupně však hrozí, že touto cestou jedinec z experimentování přejde k závislosti.⁹⁰

11.1.1 Primární prevence ve školách

Podle vyhlášky č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních každá škola musí mít školní poradenské pracoviště, základní pozice zde je výchovný poradce, který se zabývá specifickými poruchy učení (například dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie a jiné), další pozice je metodik prevence, který se zabývá právě prevencí rizikové chování na školách. Jedná se o pedagoga, který má specializační dvouleté, nebo 250hodinové vzdělání pro výkon této pozice. Na základě podnětu od třídních učitelů zpracovává preventivní program dané školy na každý školní rok zvlášť. Preventivní program je zpracováván podle doporučené struktury, jak motivovat a komunikovat s žáky a učiteli. Metodik tak pomáhá učitelům zvládat náročné rizikové situace. Dalším členem školního poradenského pracoviště může školní psycholog, jehož pozice však už povinná není. Dále Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vede krajské školské koordinátory (povinná pozice na každém kraji), kteří spolupracují

⁹⁰ Materiály pro pedagogy: Efektivní primární prevence rizikového chování. *Prev-Centrum* [online]. Praha: Prev-Centrum, c2017 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/nase-sluzby/programy-prevence-pro-skoly/materialy-pro-rodice-a-pedagogy/materialy-pro-pedagogy/>

s metodiky prevence pracujících v okresních pedagogicko-psychologických poradnách, kteří dohlíží, na již výše zmíněné školní metodiky prevence. Metodik z pedagogicko-psychologické poradny vstupuje na školní území zpravidla však jen při zvýšeném riziku.⁹¹

⁹¹ Informace pocházejí z rozhovoru pro tuto bakalářskou práci s vedoucí Poradenského pracoviště PPP Brno PhDr. Lenkou Skácelovou.

12 Poradenské centrum PPP Brno

Pro potvrzení teoretických východisek a náhled do praxe rizikového chování mládeže sem jsem se spojila s Poradenským centrem, odloučeným pracovištěm Pedagogicko – psychologické poradny Brno, konkrétně přímo s vedoucí pracoviště paní psycholožkou PhDr. Lenkou Skácelovou. Paní Skácelová, tedy i Poradenské centrum se zabývá především školskou primární a sekundární prevencí. Poradenské centrum nabízí celou řadu tematických programů na jednotlivé témata rizikové povahy. Zaměstnanci centra se snaží pracovat s třídním kolektivem jako s jednotkou. Cílovou skupinou jsou tak žáci základních škol až po studenty na středních případně i vysokých školách.

PhDr. Lenka Skácelová vystudovala Filosofickou fakultu Masarykovy Univerzity Brno, obor odborná pedagogika a psychologie, rigorózní zkoušku složila tamtéž. Dále absolvovala Psychoterapeutický výcvik SUR, různé kurzy a semináře, jako je dvouletý výcvik pro problematiku sexuální výchovy (při Rakouském institutu pro rodinu), dvouletý výcvik pod MPK Praha (mezinárodní účast DEA) a řada kurzů v problematice soc. pat. jevů (např. šikana nebo sociál. klima třídy). Od roku 1995 je vedoucí Poradenského centra pro drogové a jiné závislosti, při Pedagogicko-psychologické poradně Brno. Je metodik prevence PPP pro Brno město a Brno venkov. Zároveň je mimo jiné taktéž členem protidrogové komise Magistrátu města Brna.

Paní Skácelová jako metodik pedagogicko-psychologické poradny pro Brno město a Brno venkov na denní bázi spolupracuje s velkou řadou škol ze zmíněných okresů, předává jim cenné rady a zpracovává pro ně nové metodiky práce s mládeží. Každou středu mají učitelé možnost se s paní Skácelovou online spojit a pohovořit, nebo si sjednat přímo osobní individuální konzultaci. Stejně tak paní Skácelová vyjíždí do daných škol a pomáhá řešit problémy přímo na místě.

Rizikovou mládež najdeme všude kolem nás, ve školách, na ulicích, nebo i doma samozřejmě. Rizikové chování na ulicích nebo v domácnostech je z pohledu odborníka jako je paní Skácelová špatně pozorovatelné. Ve školách

tráví mládež spoustu času a tím pádem i tu k rizikovému chování dochází, ale zde jsme schopni situaci mezi dětmi sledovat a případně i zasahovat.

Zásadním problémem je podle paní Skácelové, že metodická doporučení třídních učitelů nebývají plněné. Učitelé nechávají tyto problémy čistě jen na školním metodikovi prevence. Poradenská centra se tak snaží různými programy začleňovat do prevence i třídní učitele. Když se iniciativní třídní učitel rozhodne řešit problémy rizikově chovajících se žáků, může se objednat do Poradenského centra na konzultaci, kde společně s odborným pracovníkem posoudí míru problému v třídním kolektivu a případně je mu tedy nabídnut příslušný program. Programu se učitel musí účastnit a na základě něj je mu doporučeno, jak řešit danou situaci.⁹²

⁹² Veškeré informace z této kapitoly pocházejí z rozhovoru pro tuto bakalářskou práci s vedoucí Poradenského pracoviště PPP Brno PhDr. Lenkou Skácelovou.

13 Práce s problémovými jedinci

Většina společnosti má ve zvyku se vůči problémovým jedincům chovat velmi odtažitě. Mládež však naopak potřebuje pochopení a podporu pro řešení svých vnitřních potíží. Pokud takovou podporu nedostává od svého okolí může ji hledat u odborníků. Odborníkem většinou bývá člověk se silnou rodičovskou složkou osobnosti, která motivuje k pomáhajícímu podpůrnému postoji. Řada těchto lidí zažila též v mládí nějaké traumata, která měla významný vztah k jejich volbě profese. Jedná se tak o pokus o kompenzaci staršího nebo aktuálního traumatu. Pracovník by měl být flexibilní, mít širokou škálu reakcí, respektující, dostatečně ovládající svoje potřeby a dobře vnímající potřeby jiných, stabilní, podporující klienty, spolupracující, udržující si jasnou hranici mezi problémy svými a problémy klientů a dávající dobrý příklad. I když je klientovi vstřícný profesionál k dispozici, není jednoduché s problémovým jedincem vybudovat důvěryhodný vztah, protože mnoho z nich pochází z rodin, kde nebyli správně vychováni a mohou mít problémy s důvěrou v dospělé. Vypracování mezi klientem a pracovníkem může tak trvat i několik měsíců.⁹³

13.1 Odborná pomoc

Většina profesionálů a dobrovolníků, kteří pracují s rizikovou mládeží, považuje za důležité v úvodní fázi práce stanovit cíle, které se vycházejí z hodnocení klientových schopností a omezení. Tento proces bývá nazýván sociální diagnóza. Teorie popisující práci s nebezpečnou mládeží musí také zahrnout roli pracovníka, který určuje diagnózu a provádí léčbu, protože samotný pracovník je neúčinnějším prostředkem, ale může mít i negativní vedlejší účinky. Dále dochází ke shromažďování informací o klientovi a jeho okolí a vytvoření plánu práce s klientem. Plán by měl být individuální pro každého klienta, i v případě, že klient se nachází v zařízení, kde se pracuje souběžně s celými skupinami klientů. V rámci plánu dochází ke stanovení dílčích individuálních cílů,

⁹³ *Mládež a delikvence* [online]. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2011 [cit. 2023-02-24]. ISBN 978-80-262-0128-1. Dostupné z: https://flexibooks.cz/mladez-a-delikvence/d-69148/#.Y_ir3y_ypN0, str. 246, 248, 250

kterými by měl odborník s klientem postupně dojít ke splnění cíle hlavního. Tyto cíle běžně přesahují instituci poskytující péči, týkají se přímo světa, ve kterém klient žije. Po vyléčení a vyřešení hlavního stanoveného problému by pracovník měl i nadále projevovat starost o bývalého klienta a udržovat se s ním v kontaktu.⁹⁴

„Na základních školách je velká pravděpodobnost, že preventivní práce bude úspěšná, pokud je prevence nastavena a funguje správně. Děti v tomto věku jsou totiž stále závislí na rodičích a mají s nimi pořád ještě úzký vztah. Rodiče tak na svého potomka mají značný vliv, který se dá ke stopnutí rizikového chování využít. Pokud se riziko řeší na úrovni středních škol, bývá již rozvinuté a vztah s rodiči ochablý. Jedinec se snaží odloučit od vlivu rodičů a nerespektuje jejich snahu k nápravě. Zakazování, donucování ani vyhrožování již není účinné. Jediná forma nápravy, která připadá v úvahu je za pomoci odborných pracovníků. Ti jsou speciálně školeni na tyto situace a ví, jak s mladistvým navázat kontakt. Dále se snaží jej motivovat, chválit a odměňovat za každé malé pokroky. Je nutné, aby i rodič byl dostatečně poučen a změnil případný dosavadní rodinný nefungující systém, což bývá jednou z hlavních příčin vzniku rizikového chování. Mezi další příčiny patří problémy ve škole, neúspěšné studium, špatné vztahy s učiteli, nebo šikana ze strany spolužáků. Jedno rizikové chování častokrát navazuje na druhé, záškoláctvím počínaje až po užívání návykových látek, sebepoškozování, nebo kriminální chování“, říká v rámci rozhovoru pro tuto Bakalářskou práci paní PhDr. Lenka Skácelová, vedoucí Poradenské pracoviště PPP Brno.

13.2 Škola

Ze zkušenosti paní doktorky Skácelové se v praxi s vyšším stupněm rizikivosti setkáváme na odborných učilištích. Najdeme zde totiž ve velké míře mladé lidi, kteří se nedostali na své výběrové preferované školy a učiliště jim tak zbylo jako poslední možnost. Bývají demotivovaní a celkově otrávení životem. Jednou z možností, jak se odreagovat od svých problémů je právě rizikové chování, kterému takto psychicky nestabilní jedinci snadno podléhají. Nesmíme

⁹⁴ *Mládež a delikvence* [online]. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2011 [cit. 2023-02-24]. ISBN 978-80-262-0128-1. Dostupné z: https://flexibooks.cz/mladez-a-delikvence/d-69148/#.Y_ir3y_ypN0, str. 253, 254, 256

ale zapomenout na prevenci na gymnáziích a odborných středních školách, i těch se rizikové chování týká. Čím je rizikový jedinec starší tím je více ostražitý a snaží se své problémové chování utajit. Když už tedy zaznamenáme takové chování u jedince na střední škole je pravděpodobné, že se bude jednat již o rozšířenou déle trvající formu. Základním příznakem výskytu rizikového chování, kterého si můžeme snadno všimnout je zanedbávání výuky, záškoláctví. Učitel tak má důležité postavení, je totiž první, kdo může na rizikové chování žáka přijít a obeznámit s tím nic netušící rodiče. Učitel by si s rodiči o problému měl pohovořit a doporučit mu řešení, například pomocí různých programů nebo cílenou dlouhodobou terapii v odborných zařízeních.

„Pokud metodik prevence zaznamená rizikové chování u žáka většinou kontaktuje rodiče a doporučí mu další postup, kam se obrátit a jak takové chování řešit. Nejčastěji tak děti s rodiči posílají do příslušné pedagogicko-psychologické poradny, kde probíhá sekundární prevence. Rodiče v Poradenském centru v Brně mají rodičovskou skupinu, kam mohou dojít a sdílet s pracovníky dané problémové situace. Nazpět zde dostávají doporučení, co dělat, jak se svými potomky pracovat. Je však nutné, aby byli otevření a ochotni změnit stávající stav v rodinných vztazích a zavedených přístupech k dětem“, říká v rámci rozhovoru pro tuto Bakalářskou práci paní PhDr. Lenka Skácelová, vedoucí Poradenské pracoviště PPP Brno.

13.3 Program prevence pro rodiče Unplugged

Program Unplugged pro rodiče má několik specifických cílů, jako například informovat rodiče o vlivu rodiny na užívání návykových látek u dospívajících, pomoci jim chápat změny, kterými jejich děti procházejí v období dospívání, a posílit jejich schopnost stanovovat jasná pravidla v rodině a zlepšit jejich vyjednávací dovednosti. Program také podporuje vnímavost rodičů ke strategiím, které přispívají k upevnění rodinných vazeb a vztahů.⁹⁵

⁹⁵ *Program prevence pro rodiče Unplugged: Metodika pro lektory* [online]. Praha: Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, Klinika adiktologie, 2012 [cit. 2023-03-12]. ISBN 978-80-7476-015-0. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/file/712/46-unplugged-rodice.pdf>, str. 9

Struktura programu zahrnuje tři večerní setkání ve škole, kterou navštěvuje dítě, a to jedenkrát za měsíc v délce 180 minut. Kromě toho jsou rodičům distribuovány důležité informace formou letáků k daným tématům. Tento program je určen primárně rodičům žáků zapojených do preventivního programu Unplugged, ale je otevřen i ostatním rodičům. Nicméně, účast rodičů na těchto setkáních je velmi nízká (předpokládá se, že více než 80 % oslovaných rodičů se nezúčastní) a proto je program navržen jako tři nezávislá setkání, která umožňují diskusi nad různými tématy. Organizátoři opakovaně oslovují rodiče před každým setkáním a informace ze setkání jsou později šířeny formou letáku všem rodičům školy. Dále se program snaží najít rodiče, kteří by byli ochotni výstupy ze setkání shrnout a sepsat pro potřeby dalších reklamních informačních letáků.⁹⁶

⁹⁶ *Program prevence pro rodiče Unplugged: Metodika pro lektory* [online]. Praha: Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, Klinika adiktologie, 2012 [cit. 2023-03-12]. ISBN 978-80-7476-015-0. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/file/712/46-unplugged-rodice.pdf>, str. 9,10

Závěr

Rizikové chování mládeže je závažný problém, který může mít dlouhodobé negativní dopady na jejich život. Mladí lidé jsou často ovlivňováni svým okolím, zejména rodinou a vrstevníky. V práci jsem se snažila poukázat i na jednotlivé výchovné styly a jejich případný vliv. Nelze přesně říci jaká forma výchovy je ideální. Avšak obecně se za optimální považuje výchova demokratická. I přes to má každá rodina svůj specifický styl. Hlavní je, aby byla výchova individuálně přizpůsobená potřebám rodičů i dítěte a aby rodiče při výchově byli jednotní. Důležité pro mladistvého jsou i dobré vztahy s vrstevníky, kteří mají na jeho chování taktéž velký vliv. Čím více času mladistvý tráví s delikventními přáteli, tím vyšší je riziko, že se bude angažovat v delikventních činech páchaných danou skupinou. Delikventní chování mladistvých bývá charakteristické nedostatečnou přípravou a plánováním. Dalšími vlivnými činiteli jsou sociální sítě a média, zejména v dnešní době tedy internet. I zde může vést k přijímání nevhodných hodnot a chování. Stejně tak i pandemie Covid-19 měla na mládež velký vliv. V první řadě se na mládež projevil omezení v sociálním kontaktu a vzdělávání. Dále mnoho mladých lidí ztratilo příležitosti k setkávání se s vrstevníky, sportování a kulturním aktivitám, což mohlo vést k pocitu izolace a samoty. Tento stav může být pro některé adolescenty velmi stresující a může způsobit nárůst úzkostných a depresivních symptomů. Pandemie mohla také způsobit zvýšenou úzkost a stres u mladých lidí ohledně budoucnosti, zejména s ohledem na nejistotu v oblasti práce a ekonomické situace v obecně. Dále jsem se zabývala vybranými formami rizikového chování, jako je agresivita, užívání návykových látek, netolismus, rizikové sexuální chování a sebepoškozování.

Pozitivním zjištěním je, že v posledních letech mladí lidé v České republice méně užívají nelegální návykové látky, stejně tak byl prokázán pokles pravidelného kouření a konzumace alkoholu. Kladný trend v této oblasti je přičítán změně životního stylu, kdy mladí lidé více dbají o své zdraví a omezují užívání škodlivých návykových látek. Dalším důvod může být i stále zvětšující se čas strávený na internetu, což přináší další rizika, ale přece jen na zdraví jednotlivce nemá tak negativní účinky jako návykové látky.

Mnoho lidí se setkává problémovým chováním buď u sebe samých nebo u lidí ve svém okolí. Je důležité si uvědomit, že rizikové chování může mít vážné následky, ať už se jedná o fyzická zranění, psychické problémy nebo dokonce smrt. Proto je podstatné, aby byla výchova k odpovědnému chování výrazněji podporována a aby mladí lidé měli k dispozici informace a nástroje k řešení rizikových situací. Vzdělávání o nebezpečích a důsledcích rizikového chování by mělo být začleněno do školního vzdělávání a mělo by být dostupné pro všechny mladé lidi. Další opatření mohou zahrnovat rozvoj programů na podporu zdravého životního stylu a prevence rizikového chování, poskytování psychologické podpory a terapie pro mladé lidi v ohrožení a poskytování informací o dostupných zdrojích pomoci a podpory. Výsledkem těchto opatření by mělo být snížení výskytu rizikového chování a zvýšení bezpečnosti v naší společnosti.

Pro ověření teoretické části a náhledu do praxe rizikového chování mládeže, jeho prevence a řešení jsem kontaktovala *Poradenské centrum* (odloučené pracoviště *Pedagogicko-psychologické poradny Brno*), které realizuje programy všeobecné, selektivní a indikované primární prevence pro děti, mládež, rodiče a pedagogy. V rámci péče o individuální klienty se v sekundární prevenci věnuje i odbornému psychologickému poradenství, zaměřenému na oblast rizikového chování a na výchovné a rodinné obtíže. Konkrétně jsem hovořila s paní PhDr. Lenkou Skácelovou, vedoucí pracoviště. Paní Skácelová zastává pozici metodika pedagogicko-psychologické poradny pro města Brno a Brno-venkov a pravidelně spolupracuje s mnoha školami v těchto okresech, poskytuje jim rady a vypracovává nové metodiky práce s mládeží. Na základě rozhovoru, který jsem nahrála a zpracovala pro účely své bakalářské práce, mi paní Skácelová jsem získala cenné informace o práci s problémovými jedinci a prevenci rizikového chování.

Během rozhovoru s paní Skácelovou se ukázalo, že hlavní překážkou v prevenci je nerespektování metodických doporučení třídními učiteli, kteří často přesouvají řešení problémů na školního metodika prevence. Poradenská centra se snaží zapojit třídní učitele do svých programů, aby těmto problémům předešli. Pokud se nějaký iniciativní třídní učitel rozhodne řešit problémy s rizikovými žáky, může se objednat na konzultaci v poradenském centru, kde s odborníkem

zhodnotí rozsah problému v třídním kolektivu a nabídnou mu vhodný program. Učitel musí program absolvovat a na základě toho mu bude doporučeno, jak řešit situaci. Přitom na základních školách je klíčové, aby prevence byla účinná, protože děti v tomto věku jsou stále závislé na rodičích. Pokud se rizikové chování řeší až na středních školách, je to obvykle pozdě, protože jedinec se snaží odloučit od rodičů a není ochoten respektovat jejich autoritu. V takovém případě jsou odborní pracovníci nejlepší možností pro nápravu, protože jsou školeni, jak s mladistvými navázat kontakt a motivovat je k nápravě. Podstatné je, aby i rodiče byli dostatečně informováni a změnili případný nefunkční rodinný systém, což je jedna z hlavních příčin vzniku rizikového chování. Další příčiny mohou zahrnovat problémy ve škole, špatné vztahy s učiteli a šikanu ze strany spolužáků. Jedno rizikové chování často vede k dalšímu, jako je záškoláctví, užívání návykových látek, sebepoškozování nebo dokonce kriminální chování.

Podle mého názoru bylo téma velmi zajímavé a rozsáhlé, takže nelze pokrýt všechny jeho aspekty. Skutečně se mi zdá, že je téma rizikové mládeže nevyčerpatelné. Nicméně, já bych se odteď spíše zaměřila na prevenci rizikového chování než na rozbor jednotlivých forem projevů. Prevence mi přijde jako nejdůležitější část tématu. Mám osobní zkušenost, že během mého studia na základní a střední škole jsem se nikdy nesesetkala s iniciativou učitelů informovat nás o rizikovém chování, jako jsou návykové látky nebo sebepoškozování, a to přesto, že v mé třídě bylo mnoho spolužáků, kteří s tímto chováním začínali. Je mi líto, že se prevence ze strany pedagogů tolik opomíjí, protože učitelé by měli být lidé, kteří naslouchají svým žákům a pomáhají jim v náročných situacích.

Domnívám se, že by efektivním řešením mohlo být zvýšení povědomí o rizikovém chování zejména mezi pedagogy. Rodič je sice klíčovou osobou v životě teenagera, ale v období puberty se mladý jedinec snaží co nejvíce odtrhnout od vlivu svých rodičů. Často se k problémovému chování uchyluje právě kvůli špatným rodinným vztahům. Učitel by měl být empatický a naslouchat svým studentům, měl by být spíše jako zkušený kamarád, který mu chce pomoci a kterému se může svěřit. Důležité je umožnit otevřenou diskusi a vytvořit bezpečné prostředí, kde se studenti mohou svobodně vyjadřovat a nebojí se odsouzení. Učitel by se měl vzdělávat o rizikovém chování, měl by být obeznámen

s nejčastějšími formami rizikového chování, umět rozpoznat první příznaky a vědět, jak s nimi pracovat, případně kde hledat odbornou pomoc.

Rodičům bych doporučila, aby byli pozorní ke změnám v chování svých dětí a měli by s nimi otevřeně hovořit o jejich zájmech, kamarádech a škole. Je důležité, aby mezi rodičem a dítětem existoval důvěrný vztah, kde se dospívající cítí bezpečně. Rodič by měl být příkladem pro své dítě a mohl by přispět k prevenci rizikového chování tím, že sám žije zdravý a spořádaný život. Pokud se dítě doma například setkává s agresivitou nebo nadměrným pitím alkoholu, je pravděpodobné, že se takovým způsobem chování bude inspirovat i samo. Rodič by se měl zapojovat do aktivit svých dětí, jako jsou sportovní nebo kulturní akce. Z vlastní zkušenosti vím, že to může významně posílit vztah s dítětem a zabránit mu v pocitu osamělosti nebo nudy. Důležité je také naučit dítě, jak se vyrovnat se stresovými situacemi a jak se chovat, když se dostane do rizikového chování. Rodič by měl také informovat své dítě o nebezpečích, která dnes hrozí. V neposlední řadě, by si rodič měl uvědomit, že nemusí zvládnout všechny rodinné problémy sám a není ostudou hledat odbornou pomoc.

Závěrem lze konstatovat, že rizikové chování mládeže je vážným problémem, který se týká mnoha rodin a škol. Ačkoli existuje mnoho faktorů, které mohou vést k takovému chování, je důležité si uvědomit, že prevence je nejlepším způsobem, jak tomuto jevu předcházet. Bylo by potřeba podle mého názoru na ni dále pracovat, a ještě více ji rozšiřovat mezi mládež. Ideální by za mě byla interaktivní formou, nebo silnými životními příběhy lidí, kteří si již rizikovým chováním prošli a bojují s jeho následky. Rodiče, pedagogové a další dospělí, kteří mají mladé lidi pod svou zodpovědností, by měli spolupracovat na vytvoření bezpečného prostředí, které bude podporovat zdravý a pozitivní vývoj mladých lidí. Důležité je nezapomínat na to, že každý jedinec je jedinečný a že různé metody a postupy mohou fungovat pro různé lidi. Nicméně, vzdělávání, komunikace a podpora jsou klíčové faktory, které mohou pomoci mladým lidem překonat rizikové chování a dosáhnout úspěchu ve svých životech.

Seznam použité literatury a dalších pramenů informací

Tištěná literatura

1. DANICS, Štefan, Josef DUBSKÝ a Lukáš URBAN. *Základy sociologie a politologie*. 4. upravené a rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-751-1.
2. GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5, str. 485.
3. JEDLIČKA, Richard a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
4. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-576-0.
5. KABÍČEK, Pavel, Ladislav CSÉMY, Jana HAMANOVÁ a kolektiv. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4.
6. *Kriminalita mládeže: Studie o mladistvých delikventech*. Praha: SEVT, 1968.
7. KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ, Jiří BURIÁNEK a kol. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. Praha: Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.
8. MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upravené vydání, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.
9. Zákon č.218/2003 Sb., Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

Elektronické zdroje

1. ADHD. *ADDP: Asociace dětské a dorostové psychiatrie* [online]. Praha: Asociace dětské a dorostové psychiatrie, (c2019) [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.addp.cz/dusevni-poruchy/adhd/>.
2. BREJLOVÁ, Dagmar. Jak to dítě vychováváš? *Vitalia.cz* [online]. [b.m.]: Internet Info, (c1997-2022), 2010 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/jak-to-dite-vychovavas/>
3. Co je prevence. *Klinika adiktologie* [online]. Praha: Klinika adiktologie, 1. Lékařská fakulta Univerzity Karlovy, (c2023), 2019 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/co-je-prevence>.
4. Co je rizikové sexuální chování a nevhodné projevy sexuality. *Pražské centrum primární prevence* [online]. Praha: Pražské centrum primární prevence, Centrum sociálních služeb Praha, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/sexualne-rizikove.html>.
5. Co je sexting. *Projekt E-bezpečí* [online]. [Olomouc]: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, (c2008-2022), 2009 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/sexting/137-154>.
6. Co je šikana? *Stop šikaně!* [online]. Praha: Nadační fond STOP šikaně, (c2022) [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.stop-sikane.cz/co-je-sikana/>.
7. Co je to nomofobie a jak na ní? *Klinika ambulantní psychiatrie a psychoterapie* [online]. Praha: Klinika ambulantní psychiatrie a psychoterapie, [b.r.], 2020 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.kappa-praha.cz/blog/co-je-to-nomofobie-a-jak-na-ni>.
8. Čeští teenageři užívají návykové látky stále méně, ukazují výsledky české části mezinárodní studie ESPAD. *Drogy – info* [online]. Praha: Úřadu vlády České republiky, (c2015), 2020 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/article/press-centrum/cesti-teenageri-uzivaji-navykovye-latky-stale-mene-ukazuji-vysledky-ceske-casti-mezinarodni-studie-espad/>.
9. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu* [online]. Praha: Grada Publishing ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2014 [cit. 2023-02-21]. ISBN 978-80-247-9645-1. Dostupné z: <https://www.grada.cz/deti-a-dospivajici-online-7905/>.
10. Děti žvýkají nikotinové sáčky. Hrozí jim předávkování i rychlá závislost. *Vitalia.cz* [online]. Praha: Internet Info, (c1997-2022), 2022 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/nikotinove-sacky-zvykaji-deti-na-zakladni-skole/#h20>.

11. Dopady pandemie COVID-19 na duševní zdraví dětí a jejich rodin. *MY CLINIC* [online]. Praha: MY CLINIC, c2023, 2021 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.myclinic.cz/blog/dopady-pandemie-covid-19-na-dusevni-9>.
12. Dopady pandemie COVID-19 v oblasti nadužívání digitálních technologií. *Drogy-info*[online]. [Praha]: Úřad vlády České republiky, Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, c2015, 2022 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/zprava-o-zavislostech/zprava-o-digitalnich-zavislostech-v-ceske-republice-2022/#dopady%20covid>.
13. ESPAD Report 2019: Results from the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs [online]. ESPAD Group, 2019 [cit. 2023-03-03]. ISBN 978-92-9497-546-1. Dostupné z: http://www.espad.org/sites/espad.org/files/2020.3878_EN_04.pdf.
14. Jak předcházet užívání drog? *Národní zdravotnický informační portál* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2023, [b.r.] [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/249-jak-predchazet-uzivani-drog>.
15. Kde je hranice zdravého vzteku aneb Kdy začíná být agresivita nebezpečná. *Šance Dětem*[online]. [Praha]: Obecně prospěšná společnost Sirius, (c2011-2023), 2018 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/kde-je-hranice-zdraveho-vzteku-aneb-kdy-zacina-byt-agresivita-nebezpecna>.
16. Když vaše dítě začne předčasně sexuálně žít. *Linka Bezpečí* [online]. [b.m.]: Linka bezpečí, Neziskové občanské sdružení, (c1994-2023), 2017 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/-/kdyz-vase-dite-zacne-predcasne-sexualne-zit>.
17. MACEK, Petr. *Adolescence* [online]. 2. upravené vydání. Praha: Portál, 2003 [cit. 2023-02-24]. ISBN 80-17178-747-7. Dostupné z: https://flexibooks.cz/adolescence/d-69251/#.Y_iqiC_ypN0.
18. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže* [online]. Praha: Grada Publishing, 2015 [cit. 2023-02-20]. ISBN 978-80-247-9761-8. Dostupné z: [https://www.grada.cz/agresivita-a-kriminalita-skolni-mladeze-\(1\)-8366/?utm_medium=affiliate&utm_source=4217696&utm_campaign=CJ_3181608&utm_content=Redirect+link+%2F+Deeplink+CZ&cjevent=0bab315fb16011ed804091820a18b8fa&cjdata=MXxZfDB8WXwwstr](https://www.grada.cz/agresivita-a-kriminalita-skolni-mladeze-(1)-8366/?utm_medium=affiliate&utm_source=4217696&utm_campaign=CJ_3181608&utm_content=Redirect+link+%2F+Deeplink+CZ&cjevent=0bab315fb16011ed804091820a18b8fa&cjdata=MXxZfDB8WXwwstr).
19. Materiály pro pedagogy: Efektivní primární prevence rizikového chování. *Prev-Centrum* [online]. Praha: Prev-Centrum, c2017 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/nase-sluzby/programy-prevence-pro-skoly/materialy-pro-rodice-a-pedagogy/materialy-pro-pedagogy/>.

20. MIOVSKÝ, Michal a kol. *Prevence rizikového chování* [online]. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie, 2015 [cit. 2023-03-03]. ISBN 978-80-7422-391-4. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/file/825/1-prevence-rizikoveho-chovani-nahled.pdf>.
21. *Mládež a delikvence* [online]. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2011 [cit. 2023-02-24]. ISBN 978-80-262-0128-1. Dostupné z: https://flexibooks.cz/mladez-a-delikvence/d-69148/#.Y_ir3y_ypN0.
22. Mládež. *Sociologická encyklopedie* [online]. [Praha]: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, [2017], [2018] [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Mládež>.
23. Moje dítě se řeže! Co dělat? *Linka Bezpečí* [online]. [b.m.]: Linka bezpečí, Neziskové občanské sdružení, (c1994-2023), 2018 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/-/moje-dite-se-reze-co-delat>.
24. Návykové látky (drogy). *Národní zdravotnický informační portál* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2023 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/323-navykovye-latky-drogy>.
25. Navzdory zákazu prodeje se u mladistvých čím dál více objevují elektronické cigarety. Může za to legislativa a prodejci. *Praha školská* [online]. Praha: Pražský inovační institut, [b.r.], 2021 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.prahaskolska.eu/navzdory-zakazu-prodeje-se-u-mladistvych-cim-dal-vice-objevuji-elektronicke-cigarety-muze-za-to-legislativa-a-prodejci/>.
26. *Netolismus* [online]. [Karlovy Vary]: INTERNETEM BEZPEČNĚ, (c2018) [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/dobre-vedet/netolismus/>.
27. *Netolismus – vše o online závislostech: Projekt NETOLISMUS.CZ* [online]. [Olomouc]: Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, (c2015) [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.netolismus.cz>.
28. Netolismus: závislost na tzv. virtuálních drogách. *Národní zdravotnický informační portál* [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR a Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, 2023, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/259-netolismus>.

29. *Nevýchova* [online]. [b.m.]: Nevýchova, [b.r.] [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://www.nevychova.cz>
30. NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika a kolektiv. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci* [online]. Praha: Grada Publishing, 2014 [cit. 2022-11-29]. ISBN 978-80-247-9309-2. Dostupné z: https://www.grada.cz/rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci-6899/?utm_source=&utm_medium=referral&utm_content=odkaz-na-tistenou-knihu&utm_campaign=rizikove-a-antisocialni-chovani-v-adolescenci.
31. *Ochrana a podpora zdraví* [online]. Praha: Nadace CINDI, 3. lékařská fakulta UK, 2011 [cit. 2023-03-03]. ISBN 978-80-260-1159-0. Dostupné z: https://szu.cz/wp-content/uploads/2023/02/cindi_ochrana_a_podpora_zdravi.pdf.
32. Problémy se sebepoškozováním. *Šance dětem* [online]. [Praha]: Obecně prospěšná společnost Sirius, (c2011-2023), 2012 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/problemy-se-sebeposkozovanim>.
33. *Program prevence pro rodiče Unplugged: Metodika pro lektory* [online]. Praha: Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta, Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, Klinika adiktologie, 2012 [cit. 2023-03-12]. ISBN 978-80-7476-015-0. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/file/712/46-unplugged-rodice.pdf>.
34. Sebepoškozování – co to vlastně je? *Nepanikař: První pomoc při psychických potížích* [online]. Břeclav: Nepanikař, (c2023) [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://nepanikar.eu/sebeposkozovani-co-to-vlastne-je/>.
35. Sexting. *Záchranný kruh* [online]. Karlovy Vary: Asociace Záchranný kruh, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/osobni-bezpeci/dalsi-nebezpeci/sexting/sexting.html>.
36. Sebepoškozování dětí a mládeže. *Adicare – psychologická a psychiatrická klinika* [online]. Praha: Adicare – psychologická a psychiatrická klinika, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://adicare.cz/sluzby/psychoterapie-pro-mladez/sebeposkozovani-deti-mladeze/>.
37. Sexting. *Záchranný kruh* [online]. Karlovy Vary: Asociace Záchranný kruh, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/osobni-bezpeci/dalsi-nebezpeci/sexting/sexting.html>.
38. Šikana. *Záchranný kruh* [online]. Karlovy Vary: Asociace Záchranný kruh, [b.r.] [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/sikana-a-nasili/co-je-to-sikana.html>.

39. ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Výchova neprůbojných a uzavřených dětí* [online]. Praha: Grada, 2022 [cit. 2023-03-12]. ISBN 978-80-271-4922-3. Dostupné z: https://www.grada.cz/vychova-neprubojnych-a-uzavrenych-deti-11642/?gclid=Cj0KCQiAjbagBhD3ARIsANRrQeukRsE1er9vUMCzRvpNLzreohaqaChMTDQ6s9y6ARSbn8ezXvTq30EaAt4XEALw_wcB.
40. Užívání e-cigaret mezi dětmi: co vše by měli rodiče vědět o e-cigaretách? *Šance dětem* [online]. [Praha]: Obecně prospěšná společnost Sirius, (c2011-2023), 2019 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/uzivani-e-cigaret-mezi-detmi-co-vse-meli-rodice-vedet-o-e-cigaretach>.
41. Užívání nikotinových sáčků dětmi a mladistvými. *Prev-Centrum* [online]. Praha: Prev-Centrum, (c2017), 2022 [cit. 2023-02-21]. Dostupné z: <https://www.prevcentrum.cz/uzivani-nikotinovych-sacku-detmi-a-mladistvymi/>.
42. Výskyt rizikového sexuálního chování. *Pražské centrum primární prevence, Centrum sociálních služeb Praha* [online]. Praha: Pražské centrum primární prevence, [b.r.] [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/index.php/sexualne-rizikove/14-rizikove-sexualni-chovani-a-nevhodne-projevy-sexuality/215-vyskyt-rizikoveho-sexualniho-chovani.html>.
43. WANTULOVÁ, Andrea. Bezlimitní výchova? Vedete děti k prokrastinaci, ne samostatnosti: Rozhovor s poradenským psychologem Janem Svobodou z Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. *ŽIVÝ ONLINE MAGAZÍN OSTRAVSKÉ UNIVERZITY* [online]. Ostrava: Ostravská univerzita, (c2020-2023), 2019 [cit. 2023-03-12]. Dostupné z: <https://alive.osu.cz/bezlimitni-vychova-vedete-deti-k-prokrastinaci-ne-samostatnosti/>.
44. Závislost na sociálních sítích: V zajetí komentářů, lajků a sdílení. *Mojra.cz: Blog psychologické poradny* [online]. [b.m.]: Mojra.cz - Psychologická poradna, (c2016-2023), 2021 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://blog.mojra.cz/clanek/zavislost-na-socialnich-sitich-v-zajeti-komentaru-lajku-a-sdileni>.
45. Zpráva o digitálních závislostech v ČR 2022. *Drogy-info* [online]. [Praha]: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, Úřad vlády ČR, (c2015), 2022 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/zprava-o-zavislostech/zprava-o-digitalnich-zavislostech-v-ceske-republice-2022/#vymezen%C3%AD%20pojmů>.
46. Zpráva o nelegálních drogách v ČR 2022. *Drogy – info* [online]. Praha: Úřadu vlády České republiky, (c2015), 2022 [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.drogy-info.cz/zprava-o-zavislostech/nelegalni-drogy-2022/>.